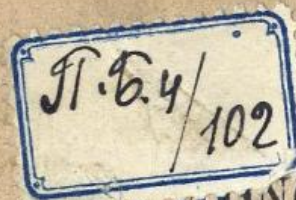

Christensen.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Р. И. Бр. 14630

ADNOTATIONES QUÆDAM EX LITTERIS
ORIENTALIBUS PETITÆ AD FABULAS, QUÆ DE
ALEXANDRO MAGNO CIRCUMFERUNTUR.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
AUCTORITATE

IN

ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE VIADRINA

AD

SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

CAL. SEPTEMBR. MDCCCLXV.

H. L. Q. C.

CONTRA ADVERSARIOS

A. WEDELL, PHIL. CAND.

F. FEILCHENFELD, PHIL. CAND.

J. FRIEDMANN, AUSCULT. JUD. HEB. 30

PUBLICÆ DEFENDET

AUCTOR

HEINEMANNUS VOGELSTEIN,

LIPPIENSIS.

Heinemann

VRATISLAVIÆ,

TYPIS GRASSI, BARTHII ET SOC.
(W. FRIEDRICH.)

ADNOTATIONES

QUÆDAM EX LITTERIS ORIENTALIBUS PETITÆ
AD FABULAS, QUÆ DE ALEXANDRO MAGNO
CIRCUMFERUNTUR.

VIRO

DOCTISSIMO, PRAECLARO

AUGUSTO SCHMELDERS,

PHILOSOPHIAE DOCTORI,
LITTERARUM ORIENTALIUM PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO
IN ACADEMIA VRATISLAVIENSI,

PRÆCEPTORI DILECTISSIMO,

SUMME VENERANDO

VIRO

DOCTISSIMO, PRÆHISTORICO

AGGREGATO SCIENTIFICORUM

PHILOSOPHICÆ DOCTRINÆ

PROFESSORIS ORDINARIUS UNIVERSITATIS FRANKFURTENSIS

ET ACADEMIÆ VITÆ AUSTRIACÆ

PRÆCEPTORI DILECTISSIMO

DOMINI ALEXANDRI

NEC NON

VIRO

CLARISSIMO, ORNATISSIMO

GEORGIO MEYER,

VIRO CONSULARI SUPERIORI URBIS DETMOLD,

FAUTORI BENEVOLENTISSIMO,

AGGREGATO

HUNCCE LIBELLUM
PII GRATIQUE ANIMI

DOCUMENTUM ESSE

VOLUI

AUCTOR.

Praeter fabulas mythosque, quibus omnium gentium origines sunt intertextae, quibusque solis antiquitas tenebris involuta aliquantum illustratur, cuivis populo sunt multae ex historia ipsius petitae et viros rerum praeclare gestarum laude clarissimos celebrantes fabulae propriae ac peculiares, quibus diu ab historia non distinctis historiae vis a populo vindicata est. Magnus expuginator quantum gloria rebus gestis comparata valuerit; sapiens legumlator quam vim institutionibus salutaribus exercuerit; liberator audax quo in honore fuerit ob animi fortitudinem patriaeque amorem debito, multo planius apparet gratis posteris, qui libenter praeteriti aevi splendore oblectantur nec raro praesentia jacere videntes priscae gloriae memoria student consolari. Magni prioris aetatis viri, quorum opera patria potens exterisque populis timenda, atque res domesticae validae et firmae factae sunt, plura ab hinc saecula a rebus gerendis advocati, postquam maculae, quibus aspersi erant, in oblivionem venerunt, quasi nimbo quodam circumdati, claritatis, qua paene ad deos evehuntur, effulgent splendore. Fabula enim, quae ad eos pertinet, non solum res, quas gesserunt, in majus extollit atque exornat, sed etiam novos iis adfingit conatus, quos feliciter eos executos esse tradit, num fieri illi potuerint, necne, omnino non curans, quin quo mirabiliores esse videntur, eo magis probat. Natio suas res nimis admirans magnoque cum studio rerum a se suisque ducibus fortiter gestarum memoriam recolens, heroes suos ita ornare gestit, ut iis, qui apud alias gentes celebrantur, pares esse aut praecellere videantur. Itaque magna opera, quae ab alio quodam populo prioribus saeculis aut posterioribus sunt perfecta, suis viris fortibus attribuere vel certe similia adfingere non asper

natur. Quo minus populus quidam inter gentes valet, quo plura de pristina ejus magnitudine detracta sunt, eo magis prioris aetatis splendore capitur, quem fabula etiam auget; nec raro sperat, fortem regem multa etiam saecula mortuum ac sepultum in vitam esse rediturum, ut civitati pristinum vigorem restituat.

Cujusmodi fabulae de hominibus rerum gestarum laude claris apud omnes fere orbis terrarum gentes inveniuntur, pro earum indole diversae et magis minusve ingeniose exornatae. Nec desunt fabulae quaedam a pluribus populis cognatis simul excultae, quae diverse tractatae diversa populorum ingenia pro se ferunt.

Sed singularis est in litterarum historia paene omnium populorum fabula, cuivis nationi familiaris, totoque orbe terrarum tractata et totius fere generis humani propria facta, fabulam dico de Alexandro Magno. Aegyptii et Byzanthini, Arabes, Persae, Judaei ac Samaritani, Turcae, Armenii, Itali, Galli, Scoti, omnes hanc fabulam receperunt, omnes ad ipsorum populi ingenium eam accommodaverunt, mores atque sententias ei impresserunt. Alexandri fabula est omnium nationum religionumque sacer quidam thesaurus facta, quod unum sufficeret, licet ea nihil contineretur, quod animos nostros delectaret ac mentes coleret, ut ejus essemus studiosissimi. Profecto magnum quiddam mirumque esse oportet, quod summa nos afficit admiratione viri, qui omnibus linguis celebretur, cujus nomen a paganis, Christianis, Muhammedanis, Judaeis ornetur, cujus gloria tum Arabia deserta, tum Scotiae valles montium impleantur. Fabularum apud diversas gentes exultarum historiam quamvis velociter percurrentes, magni fortisque viri facinora in ejus tantum populi fabula, cujus ille fuit, quique ab eo magnus et potens redditus est, celebrari animadvertimus. Subactae vero nationes eum, qui ipsas subegit, carminibus non celebrarunt, mutae sunt, si ipsarum dedecus est aperiendum; nec vident hominis illius virtutes, qui libertatem reipublicae eripuit, sed ubi nomen ejus tantum pronuntiatur, dirae contumeliae emittuntur. Attamen Alexander M., qui ingens Persarum regnum, quod per saecula ad priorem Asiae partem Africamque septentrionalem pertinuerat, in ditionem suam redegit, in Persarum de heroibus fabulis non minus quam in Graecorum celebratur. Persae, Graeci, Aegyptii eum veneratione prosequuntur. Ad immortalitatis memoriam Persae praeclaris litterarum monumentis, quibus in omne aevum ejus nomen cum Gamshido

et Rustemo in vallibus Euphratis resonat, eum consecraverunt. Quod quomodo explicetur? Unde fit, quod Alexander M. ab omnibus populis, etiam ab iis, quorum hostis fuerat, adeo praedicatus et laudibus elatus est, ut per saecula vel potius per millia annorum semper novae de eo fabulae componerentur?¹⁾ Quibus demum quaestionibus dijudicatis ad ea, quae nobis hoc loco proposuimus, quaenam fuerit origo quaeque ratio praecipuarum fabularum, quae in Occidentis Orientisque de Alexandro narrationibus heroicis occurrunt, constituenda accedere licebit.

Plerique, qui vetere ac recentiore memoria expugnatores exstiterunt, terras ab ipsis subactas quo magis sibi devincirent, omnia prioris imperii vestigia delere planeque nova instituere tentaverunt. Magistratus et eorum, qui ante erant reipublicae administrandae praepositi, munera in viros, qui populi victoris erant, detulerunt; jus, si quid ullum erat, ex legibus, quae inter victores valebant, dixerunt. Severe crudeliterque animadversum est in omnes, qui propensis in eversum imperium animis nova instituta indignabantur. Mores populi consuetudinesque vi suppressa sunt. Victor superbia elatus, quae populus sacra venerandaque habebat, inhumaniter irrisit. Denique expugnatores populum armis superatum servitute oppressum tenere ac frangere, neve potestatem suam et libertatem recuperare auderet, dura severitate detertere studuerunt. Quid mirum, si populus ita devictus, qui, quamvis servitute oppressus, tamen nationis nomen abjicere nolebat, maximum in carnifices odium concipiebat, ut tempora illa recordans, quibus liber ac potens ab ipsius principibus regebatur, quorum ut terra floreret, maxime intererat, quae et ipsa pro iis non modo opes, sed vitam quoque incolarum libenter erat parata profundere, magno dolore afficeretur. Tunc ejus filii, qui antea pro patria sola vires suas exercuerant, ad domini sui imperium amplificandum sanguinem profundere, et ad ipsorum oppressores defendendos, aut ad aliam nationem eidem fato tradendam, quo

¹⁾ Quamvis ingens sit de Alexandro narrationum numerus, tamen omnes eas notas esse, non satis constat. Perkins enim ante paucos demum annos opus de Alexandri fabula sermone syriaco scriptum invenit, quod quidem in universum nihil est nisi ex vetustioribus narrationibus compositum, sed disponendi ratione ab iis saepius discrepat.

ipsi jam urgebantur, in bellum proficisci cogeabantur. Odium autem, in quo victus populus victorem habet, in nullum majus esse potest, quam in eum, cujus ductu jussu facta est expugnatio. In ejus nomine contumeliae meminit, qua est affectus, et in illum diras preces et execrationes congerit. Pro nihilo existimat nec virtutes, quibus ille praestitit, nec bona opera, quae exercuit, sed vitia ejus nigerrimis describit coloribus et in omne tempus memoria diligenter servat.

Plane secus atque omnes expugnatores Alexander sentiebat agebatque, quam ob rem adveniente eo populi prorsus diverse afficiebantur. Ad orbem terrarum in potestatem suam redigendum se natum esse ratus, effrenate cum exercitibus suis victoribus longius progressus, omnes in ditionem redigere petiit, neque unquam, si totam terram proelio occupare poterat, dimidiam tenere contentus erat. At si quam terram ditionis suae fecerat et praesidio muniverat, ne rationem aliquam iniret, quae populum subjectum sibi abalienaret, diligenter cavebat. Prior forma singulis civitatibus servabatur, mores et instituta populi integra manebant. Qui antea regi suo serviens contra ipsum pugnaverat et fortiter, ne progrediretur, cohibuerat, magno eum honore afficiens magistratus dignitatesque in eum deferebat. Nec Macedonem, nec Graecum apud barbaros se gerebat, immo arte cum iis conjunctum se putans Persa inter Persas erat, inter Aegyptios Aegyptius. Ingenium cujusvis nationis proprium omni modo fovebat, moresque et usus eorum assumebat, diis sacrificabat, in solemnibus versabatur, saepe nobilium Persarum Aegyptiorumque rebus favebat iisque inter eos, quibuscum consultare solebat, praecipuum locum attribuebat, cum magna saepe Macedonum indignatione. Quid igitur mirum, si populi victi virum, cujus fortitudinem reique militaris peritiam multis jam in pugnis cognoverant, etiam clementia ejus ac liberalitate capti adamabant? Si eum expugnatorem esse obliti, civitatem suam eo auctore renatam plus apud alias valere coepisse arbitrabantur? Omnes Orientis rerum scriptores, qui de Alexandro memoriae produnt, hunc omnibus aliis expugnatoribus eo longe praestare censent, quod non destruxerit, sed erexerit, quod non servitutem imposuerit, sed in libertatem vindicarit. Saadius in Gulistano suo tradit, Alexandrum eo ipso omnes suos majores eximie superare, quod nullum eorum opus deleri voluerit. Gâmius narrat, Alexandrum,

quum olim quendam seditionis ducem in libertatem vindicaret, unusque ex ejus amicis diceret: Domine, si ego essem, qui tu es, veniam et impunitatem tali homini non darem, respondisse: „Quum tuo loco non sim, ei ignovi; libenter do veniam inimicis meis, qui majorem percipio voluptatem me elementem praebendo quam poenae cupidum.“ Idem interrogatus, quomodo ad istum gloriae ac magnitudinis gradum pervenerit, et qua ratione Orientem atque Occidentem potuerit subigere, quod aliis regibus majoribus opibus usis nunquam contigerit, „eo, inquit, quod hostes tam bene tractabam, ut amici fierent, et tanto eram erga amicos studio, ut in officio constanter permanerent.“ Unde intelligitur, Alexandrum amorem apud gentes devictas praecipue elementer ac verecunde tractando sibi comparavisse. Si verum est, quod Plutarchus ¹⁾ nobis refert, Aristotelem, barbaros ad servitutem esse natos censentem Alexandro suasisse, ut Graecos quidem quasi imperator, barbaros autem ut dominus haberet, illis tamquam cognatis atque amicis consuleret, his velut plantis et animalibus uteretur: hoc consilium magni sui magistri non sequens Alexander certe tanta regendae reipublicae peritia se praeditum esse docuit, quanta imperatoriae virtutis indole excellebat.

Causa igitur primaria, cur Alexandri fabula tam late sit propagata Orientisque gentibus cara et accepta, in eo est posita, quod Alexander nationibus subactis civitatis libertatem et mores integros servare, neque Graecorum servorum instar eas tractare, sed tantum ad Graecae eruditionis studium excitare voluit. Tristis finis herois, qui in flore aetatis, paene tertia tunc cognitae terrae parte subjecta, a rebus gerendis advocatus maxima consilia et cogitata secum in tumultu abdidit, fieri non poterat, quin nationes valde commoveret. Etsi bella cruenta tumultusque nefandi, qui paulo post ejus mortem toto Orienti exardescabant, animis ad mortem ejus contemplandam copiam non dabant, tamen consensaneum, posteriore tempore ejus historiam humanae debilitatis testimonium, hominumque magnitudinem et potentiam inanem esse, argumento fuisse. Alexander mortalium potentissimus, cui omnia, quae in terra erant, se submittere cogeabantur, fati potestatem non habuit, neque, uti orientalis quidam scriptor prae-

¹⁾ Cfr. Plut. Alex. I., 6.

clare dicit, morte instante efficere potuit, ut fatum totum mundum ab ipso acciperet pro paucis horis, quibus vitam augeri volebat. Vix mortuus est, quum ingens regnum ab eo conditum dividitur, tota ejus familia extinguitur, stirps deletur. Nihil nisi gloria, quam sibi rebus gestis pepererat, ejusque virtutes in hominum memoria permanebant. Tales res Alexandri historiam jucundiores reddere fabulaeque ad uberius eam exornandam et ad longas de humanae magnitudinis fragilitate meditationes instituendas ansam facile praebere oportebat. Quum igitur ratio, qua in rebus publicis Macedo ille magnus utebatur, ad Alexandri fabulam per populos, quibuscum egerat, disseminandam contulisset: haec pars ad universos homines spectans non poterat non efficere, ut omnibus gentibus fabula probaretur; neque nos ita sentientes omnino debemus mirari, quod Alexandri fabula ubique tantum studium excitavit, ut semper denuo ad eam retractandam poëtae incitarentur, dum de Alexandro narrationum multitudo apud diversissimos Occidentis Orientisque populos ad immensi fines accessit.

Fabulas de Alexandro, quae multa per saecula ipsis rerum scriptoribus historia sunt visae et Orientalibus etiam nunc videntur, aliquanto post illius mortem demum oriri potuisse, apertum est; saeculis demum post, quum eorum, quae revera erant facta, memoria jam non recens esset, fabulae rebus miris, quas vivida imaginandi facultas excogitaverat, ab audientibus fides haberi poterat. Tunc autem ubique, quo Alexander pervenerat, et quocunque de rebus, quas gesserat, fama perlata erat, fabulae de eo ejusque miris expeditionibus multae exoriebantur, nec minus procul dubio apud Persas Arabesque, quam apud Graecos atque Aegyptios. Jam per se est veridissimum, quod Spiegelius statuit,¹⁾ amori potissimum in Shahnâme Firdusii singulari tribuendum esse, quod Alexandri fabula apud Persas ceterosque Orientis populos ad tantam auctoritatem atque historiae vim pervenerit, quae sententia etiam gravibus argumentis refutari potest. Nam primum jam in Talmude quaedam fabulae de Alexandro peculiaria lineamenta inveniuntur, quae in posterioris temporis narrationibus apud Persas Occidentisque populos reperimus, deinde

¹⁾ Cfr. Spiegel: Die Alexandersage bei den Orientalen.

jam apud Tabarium, certe in Persica interpretatione, quae est anno 352 hagrae, i. e. ante Firdusii Shahnâme, composita, de Alexandro fabula integra est tractata, et verisimillimum est, etiam in textu Arabico de Alexandro fabulae jam fieri mentionem. Quin propositum nobis est, infra praeter alia demonstrare, in praecipuis fabulis quibusdam, quibus in omnibus fere de Alexandro narrationibus occurrimus, Persicae et Arabicae originis vestigia apparere, eoque Orientales atque imprimis Persicas de Alexandro fabulas multis eorum, qui in Occidenti narrationes de Alexandro scripserunt, cognitae fuisse.

De origine atque ratione gravissimarum, quae in narrationibus de Alexandro scriptis occurrunt, fabularum:

a. Quae sit fabula de Alexandri ortu?

In omnibus fere de Alexandro narrationibus non Philippi Macedonum sed Aegyptiorum Persarumve regis filius fuisse Alexander dicitur. Pseudo-Callisthenes et post eum plurimi, qui in Occidenti fabulam de Alexandro tractaverunt, iique ex Orientalibus, qui Callisthenem vel eosdem atque ille fontes secuti sunt, Nectanebi (qui et Natabus, Nectanebus, Nectanabus, Neptanabus נקטניביר vocatur) Aegypti regis filium fuisse Alexandrum tradunt; qui adversarios suos fugiens in Macedoniam venerit ibique Olympiae venustae (apud Pseudo-Josephum נביראש appellatae) amore captus et arte magica speciem draconis indutus, Philippo absente, cum ea, quae cum Ammone Lybiae deo consuetudinem se habere opinaretur, concubuerit. Nectanebus adhibita arte magica efficit, ut Philippo reverso persuadeat, conjugem suam ex Ammone deo gravidam esse neque adulterii eam accusare licere.¹⁾

¹⁾ Unus Lambertus presbyter et „li Romans d'Alixandre“ huic convicio in Olympiam honestam jactato intercedunt:

Sulhe lugenmere	sulen sin unmere
jegelichen froumen man	Philippus hîz der vater sin cêt.

(Cfr. „Alexander Lamberti presbyteri“ ed. Weissmann, 89 sequ.)

In Persarum de Iskandro fabula Iskender Darabo, Persarum rege, et Philippi filia natus perhibetur. Ratio rei breviter haec est: Darabus Philippum bello devincit, qui pacem petens pulchram suam filiam conjugem ei defert. Darabus ad hanc conditionem accedens Philippi filiam in matrimonium ducit, dotemque ac tributum accipit centum millia aureorum ovorum, quae singula quadraginta auri pondera valent.

ززر خایه ریخته صد هزار چهل کرده منتقال هر خایه

Sed unum tantummodo diem Macedonum regis filia in Persarum regis castris versatur, postridie ab eo malum halitum praetextente praegnans remittitur. Philippus filiae natum adoptans Iskendrum appellat.

Apud Firdusium haec una de Alexandri natalibus fabula invenitur, Tabarius¹⁾ autem alteram quandam commemorat, quae Alexandrum viduae pauperis piaequae filium fuisse narrat, quae in silva eum enixa paulo post mortua sit. Philippum infantem in silva repertum familiae suae per adoptionem inseruisse. Nizâmius priorem fabulam, quae Darabi filium Iskendrum fuisse tradit, prorsus ignorans, alteram, quae apud Tabarium est, et insuper edit narrationem eam, secundum quam Philippi filius est Iskender et unius ex uxoribus suis, cuius egregia forma Philippum maxime alliciebat.²⁾

Li Romans: Quia liberalis erat Olympias in equites, improbi homines calumniabantur: qu'elle faisoit de son corps legerie, qu'Alixandre est nés de bastarderie cet.

¹⁾ Nomen Iskendri a planta quadam, quam medicus adhibens Philippi filiam ore foetido liberavit, petitum esse Tabarius arbitratur (cfr. Annales Heidelberg. 1852. p. 211). Re vera Iskendri nomen inde originem duxit, quod Arabes duas priores litteras vocis Alexandri, al, articulum esse opinantes, litteras کس metathesi in سک, quod facilius poterant pronuntiare, mutaverunt.

چنین گوید آن پیردیر میر سال ز تاریخ شاهان پیشینه حار²⁾

که در بزم شاه ملک فلیفوس بتی بود پاکیزه نو عروس

چو سروی که پیل کند در چمن ز کیسو بنفشه ز عارض بمن

جمالی چو در نیمروز آفتاب کرشمه چنان نرکسی همچو آب

بلیدن همیون بسالا بلند بایرد کمابکش بکیسو کمند

Praeterea aliae de Alexandri ortu fabulae feruntur, veluti expositum esse eum, et ejus generis alia.

Hae fabulae de genere Alexandri unde originem duxerunt? Quae ratio in iis versatur? — Narrationes de Alexandro compositas attentius considerantes, in Aegypto ortas esse antiquissimas Alexandri fabulas, mox nobis persuademus. In omnibus ejusdem generis narrationibus primam Alexandri expeditionem in Aegyptum factam esse proditur, quasi Aegyptum solam Alexander, quum Persis bellum inferret, liberare in animo habuisset. Ambages enim viarum, quas per Siciliam, Romam, Carthaginem fecisse apud Pseudo-Callisthenem plurimosque in Occidenti narrationum auctores dicitur, haud dubie a Byzanthinis posterioris aetatis additae sunt, qui Romanis, quod soli ab Alexandro non essent devicti, invidebant, id quod jam est a multis viris doctis demonstratum¹⁾ et inde potissimum apparet, quod Firdusius, quem occidentales de Alexandri fabula fontes consuluisse constat, expeditionis Romam factae nullam facit mentionem.²⁾ Quam ob rem extra ullam positum est dubitationem, quin fabula de Alexandri ortu apud Aegyptios nata sit, fabulaeque Arabum Persarumve in eadem re versantes, postea demum Aegyptias imitantes adjectae sint.

Videamus igitur, quibus causis fabula de Nectanebo originem debeat. Aegyptii quum plura per saecula in Persarum ditone

Haec narrat senex ille annis insignis

In regis convivio Philippi

Cupresso similis, quae est inter arbores directo ordine consitas,

Pulchritudo ejus fuit solis instar meridiani,

Oculis sublimis, figura alta

Ex regum praeteriti aevi commentariis:

Egregia nuper sponsa adfuit dilecta

De capillis ejus violae fluunt, et de ore lilia

Vultus ejus (oculorum inconstantia) quasi splendens narcissus.

Sagittas jaciebat oculis (superciliis convexis), cincinnos gerens in capillis cet.

Ex manuscripto bibliothecae, quae Vratislaviae ad aedem S. Mariae a Magdalenae servatur.

¹⁾ Cfr. Weissmann: Alex. Lamb. I. p. XXXIV. Spiegel: Die Alexandersage, p. 14.

²⁾ Neque Tabarius, neque Nizâmius de Alexandri expeditione in Romanos suscepta quidquam cognoverunt.

ac potestate tenerentur, terribili intolerandoque modo opprimebantur, opulenta eorum terra maximum tributum conferre debebat; gentis indoles reprimebantur moresque et instituta extinguiebantur. Maxime autem ab eorum religione, animalium cultu, Persae abhorrebant, neque Aegyptiis ostendendi, quantopere eam contemnerent ac despicerent, ulli occasione deerant. Cambyzes, Aegypti expugnator, totam regiam demum everterat, et in cultum Aegyptiorum summa crudelitate saevierat.¹⁾ Apis, sanctus eorum bos, a Persarum rege ipso percussus erat, omnia denique Aegyptiis sacra et cara Persarum impio furori erant objecta. Intolerandi imperii acerbitate seditio tandem commota est, qua Aegyptii libertatem in quinquaginta annos recuperabant. Maxime eorum civitas vigere coeperat, quum Nectanebus, vir prudens solersque, rerum potiretur. Sed summas libertatis, qua brevi tempore usi erant, poenas seditiosi Aegyptii pendebant, quum Artaxerxes Ochus, rex asinus, quem Aegyptii vocabant, terram denao in potestatem suam redigeret. At in fatis erat, ut paucos tantummodo annos Aegyptii Persarum imperio essent obnoxii, nam brevi Alexander M. cum exercitu victore liberator iis appropinquabat. Qui suam rationem secutus, nullo ex Aegyptiorum institutis violato, religioni eorum splendorem restituit, Aegyptiorum diis sacrificavit, oracula adiit. Quo factum est, ut Aegypti opes denuo augerentur, atque firmarentur, Alexandria litterarum et artium ingenuarum studiis maxime floreret. Itaque Alexandrum, qui eos servitute liberaverat, atque inter nationes praecipuum iis locum paraverat, cuncti Aegyptii veneratione prosequiebantur. Sed id unum superbus iste populus dolebat, quod magnus ille vir, cujus gloria totum per orbem terrarum increbuerat, cui imprimis Aegyptus permulta debebat, Macedo natione, non Aegyptius erat. Quid majorem iis gloriam adferre potuisset, quam si ex ipsis oriundus fuisset Alexander, quam si rex, quo potentiores nullum terra unquam tulit, Aegyptius genere fuisset? Quocirca inter Aegyptos, id quod maxime cupiebant, fabula composita nullo negotio eum

¹⁾ Quamvis Cambyzes scelera nefanda in Aegypto patrasset, tamen Aegyptii, qui rerum suarum studiosissimi, a nullo nisi ab Aegypto subacti esse volebant, huic quoque regi Aegyptiam originem, ita ut mater ejus Aegyptia fuisse diceretur, (cfr. Herod. 3, 2) affingere non repugnabat.

retulerunt. De Nectanebo enim, qui fugerat, nihil audiverant Aegyptii, ejusque sors obscuritate erat involuta; quae quo crassior, eo amplior fabulae campus, eoque major spes, fore ut fabula ea hominibus vera probaretur. Nectanebo igitur in fabulam assumpto, fabulosa illa miraue narratio exorta est, qua Alexander ultimo rege Aegyptiorum natus esse statuitur, ac jure meritoque Aegypti imperium appetisse probatur. Quae fabula autem, nisi fundamentum ejus in historia positum esset, nullo modo tam aperte in lucem prodire neque tantopere probari potuisset aliis populis. Atqui Alexander, haud dubie Aegyptios eo magis sibi conciliaturus, Jove Ammone natum se esse finxerat, vel certe ad Jovis Ammonis oasin ipsum comitatos, quin hoc dei dictum pervulgarent, non prohibuerat. Vivus jam igitur Alexander Philippi Macedonis filius non esse narrabatur. Accedit, quod ratio Philippi filiique ejus ultimis, quibus ille regnabat, annis haud admodum familiaris erat. Philippus Olympiade repudiata alteram uxorem, Cleopatram nomine sibi adjunxerat. In his nuptiis Attalus, reginae tenerae avunculus, Macedonibus ad convivium solenne congregatis adclamavit: Deos precamini, Macedones, ut reginae nostrae gremium beantes legitimum huic terrae heredem regni donare velint.¹⁾ Unde apparet, illegitimum regni heredem, nothum Alexandrum publice esse putatum. Quod malignum convicium quamvis repelleret et puniret conviciantem, tamen haec macula Alexandro juveni publice illata sine dubio nunquam in oblivionem venit. Fama, Alexandrum non Philippi filium, sed magicis artibus esse natum, Philippi caede alebatur, quam perpetratum iri antea Alexandro cognitum fuisse, multi Macedones arbitrabantur.²⁾ Qui rumo-

¹⁾ Cfr. Droysen: Alex. p. 49.

²⁾ Quantopere apud Aegyptios ars magica floruerit, quum aliis, tum hac sententia probatur, quam in Talmude ac Midrasch scriptam invenimus (sicut Kiduschin 49 b.; Midrasch Esther) עשרה קבים כשפים יררו לעולם תשעה נמלה מצרים ואחד כל העולם כלו. Omnis artis magicae, quae in orbe terrarum exercetur, novem partes ad Aegyptum solam pertinent, et decima ad ceteras terras. Fabulam, qua draconis forma indutus Nectanebus cum Olympiade concubuisse traditur, non temere, sed inde ortam esse, quod regina, artis magicae studiosissima, praegnans saepe serpentes somnis conspiceret sibi videbatur, haud ita a vero abhorreat. An forte tam antiqua est haec fabula, ut jam Plutarchus cognita fuerit iisque, quae de somniis Olympiadis ille narrat, causam praeberit?

res apud Macedones circumlati aliis quoque populis postea innotescebant, et Aegyptii, in quibus ars magica valde florebat, effinxerunt narrationem illam, qua maximus qui erat apud antiquos rex Aegyptii cujusdam proles praedicabatur. Haec omnia, quae ad explicandam fabulam valent, tantam ei auctoritatem paraverunt, ut plerique de Alexandro narrationum auctores et multi rerum scriptores, quibus erat Alexandri vita historiae fide tractanda, eam reciperent.

Persae quidem, ad quos haec fabula perferebatur, ita comparatae ei vim tribuere poterant nullam, quia nimia erat in Aegyptos invidia, et multo major eâ, quae inter Graecos et Persas intercedebat. Itaque, quod erat eorum gloriae suae studium, narrationem ita mutaverunt, ut Alexander Darabi Persarum regis filius nuncuparetur, Persarum heroum genere ortus, ne Persarum regnum ab alieno rege eversum esse videretur.

Hanc fabulam de Alexandro Darabi filiaeque Philippi filio non primariam, sed potius ex Aegyptiorum fabula de Nectanebo imitatione confectam esse — siquidem alio argumento opus est — dilucide inde apparet, quod nunquam apud omnes Persas usa est auctoritate, et aliae praeter eam complures sunt traditae. Velut Nizâmîus, uti supra dictum est, cujus Iskender-nâmeh et ipsum popularissimum est, qui varias de Alexandri ortu atque origine narrationes composuit, famae traditae, Iskendrum Darabo Persarum rege natum esse plane nullam facit mentionem. Quod vero Firdûsius in Schah-nâmeh suo eam tantum narrationem, in qua Iskender Darabi filius perhibetur, affert, inde nullo modo concludi potest, hanc ipsam illo tempore apud Persas maxime divulgatam fuisse, aut ab omnibus creditam. Nam id unum Firdûsius agens, ut, quae reges egregie gesserunt, et diversorum regum familiarum ordinem uno tenore in sua historia exhibeat, Alexandrum quartae domus regnatricis Persarum regem vocat, alia quae de Alexandri ortu tradita sunt, omnino non curans, praesertim quum nihil aliud, quam historiam suam confundere et Persarum fastum offendere, potuissent efficere.

b. De expeditione Alexandri ad fontem vitae sive paradisum suscepta.

In codice C., novissimo trium codicum Pseudo-Callisthenis, in narratione poëtica Franco-gallico sermone conscripta, cui

titulus: Li romans d'Alixandre, in carmine Alexandri a Lamberto presbytero germanice condito, imprimis autem in Orientalium de Alexandro carminibus epicis et in Talmude miris illis, quae Alexander subiisse fertur, descriptis expeditionis etiam, quam fecit ad fontem vitae, sive paradisum, ad גן עדן, ad beatorum terram, mentio injicitur. Contra in duobus ceteris codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium, denique in carmine de Alexandro ^{neque in} anglica et scotica lingua exarato et in franco-gallica, quae ora-^{histor. ul. de} tione soluta conscripta est, narratione hujus itineris nullum invenitur vestigium. Praeterea hoc iter rebus, quae multum valent, omissis aut adjectis, ab aliis aliter describitur. In codice, quem commemoravi, Pseudo-Callisthenis res ita fere exponitur: Alexander multis terris perlustratis, postquam in mari profundo, quo cavea vitrea demissus erat, circumspexit, terminos orbis terrarum investigare constituit. Proficiscitur quidem ad locum sole vacuum, beatorum regionem, cum viris selectis puerisque. Seni transire non licet, tamen cuidam dolo contingit, ut Alexandro inscio expeditioni se adjungat. Iter magis magisque crassis circumfunditur tenebris. Alexander et comites consilii expertes desperant, tum senex ille in medium progressus regi suadet, ut equabus, quarum pullis relictis, ut, quo redeant, sciant, terram ingrediatur. Aliquanto post ad fontem quendam liquidum, cujus aqua fulgoris instar nitet, perveniunt. Coqus Alexandri cibum regi paraturus, piscem siccatum manu tenens, ut eum lavet, fontem petit. Piscis, dum in aqua pervolvitur, confestim reviviscens e mann coqui effugit. Qui vase argenteo aquae aliquanto hausto regem hanc rem celat. Quum Alexander in eo sit, ut iter continuet, tres aves audiuntur, qui ad reditum eum impellunt: „Terra enim, inquiunt, quam ingrederis, Dei solius est. Redi, miser, quum beatorum terram ingredi tibi non liceat.“

Eaedem monent eum, ut contra Porum, Indiae regem, profisciscatur Alexander reditum curat et equarum ope feliciter terram perpetua nocte obvolutam relinquit. Lapidés lignaque a comitibus ejus in terra illa obscura collecta gemmas esse apparet. Atque Alexander, quum a coquo id, quod in pisce mirum evenerat, cognovisset, vehementer iratus eum in mare dejici jubet, ubi ille, qui mori nequit, daemonis naturam assumit. Alexander deinde in coelum ascensurus ab avibus in altum tolli patitur; in itinere autem admonitus, ut revertatur. „O Alexander, vox loquitur,

quid tu, humanas res ignorans, ad coelestia contendis"? Regressus ad exercitum feliciter pervenit.

In franco-gallica de Alexandro narratione, quam Lambertus li Tors composuit, duae ejus generis inveniuntur fabulae, sed ab iis, quae in omnibus aliis de Alexandro libris scriptis narrantur, valde discrepantes. Ac primum quidem Alexander narratur quatuor senes comprehendisse, qui cum eo communicarent, in deserto tres fontes incantatos esse, quorum in uno qui centum viginti annos natus se lavet, eum fieri, quasi esset triginta annorum, in altero qui se lavet, non mori, in tertio si quis mortuus lavetur, revivisci. Sequitur de coquo et pisce narratio. Ex hominibus, quos ad vitae fontem quaerendum Alexander miserat, Henoch eum invenit, et in eo lavatur, sed Alexandro renuntiat, neminem, priusquam annus sit praeterlapsus, eum posse invenire. Qua re iratus, quum interficere eum non possit, in columnam conclusum obsignari jubet. — In fine hujus carminis alias quoque permixtas narrationes invenimus, quae iter ad paradisum similem in modum ac Lambertus presbyter et Talmud describunt, sed nimis breves sunt, ita ut, quae commemorentur, operae non esse pretium videantur.

Uberrime neque dubie pulcherrime haec fabula est a presbytero Lamberto exposita, qui praeclari sui de Alexandro carminis hac narratione finem facit. Alexander enim toto mundo expugnato, Paradisi potiundi, ut ab angelorum choris tributum accipiat, insatiabili agitur cupidine. Etsi sociorum ii, qui erant aetate provectiores atque prudentes, dissuadebant, tamen hanc expeditionem suscipit et immensis laboribus defunctus Euphrate, qui ex Paradiso profluere Genes. cap. II. narratur, adverso ad arcem coelestem pervenit. Cujus ad portam continuo legationem mittit, quae in deditionem eam recipiat. Tum senex prodit ex arcis parte interiore, qui, quod Alexander flagitarit, certior factus ei suadet, ut animum cohibeat atque ab isto audaci conatu desistat, et Deum, qui clemens sit atque misericors, sibi conciliet; simul legationi lapide, quantus est hominis oculus, tradito, ut haec Alexandro dicat, praecipit: Quum lapidis vim perspexerit, eum quamvis invitum animum esse submissurum. Alexander verbis senis doctus ab audaci atque improbo consilio desistit et in Graeciam reversus lapidis vim studet examinare. At nemo ex sapientibus ejus, quantum valeat, potest expedire. Denique senex

Judaeus sapiens in solitudine vitam degens arcessitur, qui lapidem in altera lance ponit, auri copiam in altera, sed nihil potest lapidis gravitatem compensare. Qua re stupefacto regi dicit Judaeus, lapide hominis aviditatem significari, quae quamvis omnibus terrae thesauris congestis compleri non possit, tamen ad postremum terrae copia, quantam manus capiat, extinguatur. Quum rex interrogaret: unde tu scis, hanc esse vim lapidi? Judaeus terrae aliquantum sumtum in lance ponit, in qua antea erat aurum collocatum, et statim lapis tollitur in altum.

In Talmude, qui pluribus locis¹⁾ Alexandri facit mentionem, in extrema tractatus, qui Tamid inscribitur, parte quarta, qua Alexandri expeditio ad hortum Eden facta narratur, Agadah invenitur, cujus partem huc spectantem, quippe quae magni momenti sit, ad verbum hoc loco afferamus: Alexander postquam sapientibus, qui אֲנִי הַנֶּגֶב appellantur, decem diversas proposuit quaestiones, veluti: Coeli et terra, an Orientis et Occidentis major sit distantia? Lux an tenebrae prius sint factae? Quis sapiens sit? etc., et ab iis omnes hae quaestiones ipso probante solutae sunt: „Cupio, inquit, ad urbem Africam proficisci. Illi responderunt: Nequis, nam via per obscuros montes tendit. Ad quae hic: consilium meum illuc proficiscendi certum est, suadete igitur mihi, quomodo id exsequi possim. Age, inquiunt, tibi libycas asinas compara, quae in tenebris ire possint, et funes in via tende, quas rediens tu secutus ad locum tuum (i. e. unde tu profectus es) rursus pervenias.²⁾ Quo facto venit Alexander ad regionem a mulieribus solis habitatam. Quae, quum bellum contra ipsas pararet, dice-

¹⁾ Uti in tractatu Joma inscripto, ubi iter, quod Alexander Hierosolymam fecit, et quomodo ibi unicum Deum adoraverit, exponitur. Nec non in Talmude Hierosolymitano narrationes quaedam de eo continentur, ut in tertia parte tractatus Abodah-Sarah inscripti, ubi ille in aërem volare narratur.

²⁾ Weilius (annales Heidelberg.) qui ipse hunc locum affert, vertit: „pullosque earum tecum ducens in via adnecte, ut majores eas desiderantes iter, quo reditus pateat, inveniant.“ Quam lectionem unde habeat ille, nescio. In Babylonio quidem Talmude, quem laudat, nihil de ea re scriptum est; verba ejus haec sunt, sicut transtuli: אֵייתִי חֲמֵרִי לֹבֵאִי דְּפֶרְשֵׁי בַּחֲבֵרִי וְאֵייתִי קִיבּוּרִי דְּמַתְנִי וְקָטוֹר בְּהָאִי גִיסָא וְכִי אֲתִית בְּאוֹרְחָא נִקְמַת בְּגוֹיָהּ וְאֲתִית לְאַתְרָךְ:

bant: Si nos devincis, mulieres tantum deviceris, sin autem succumbis, a feminis victus diceris rex.“ Tum panem petenti aureos panes in aurea mensa proponebant, et interroganti, homo num aureo pane vesci queat, respondebant: Si vulgari pane nutriris, domi manere neque huc proficisci debebas. Hac urbe discedens in ejus porta haec scribebat: „Alexander Macedo stultus eram, donec in urbem mulierum veni ab iisque sapientem fieri didici.“ Deinde ad rivum sedens panem comedit. Quum salsamenta, quae secum habebat, ablueret, tam suaves odores exhalabant, ut diceret: Inde intellego, hunc fontem ex horto Eden profluere. Nonnulli dicunt, faciem tantum cum hac aqua abluisse, alii referunt, eum hanc aquam pressisse, dum ad portam horti Eden pervenerit. Tum exclamavit: „Aperite mihi portam.“ Et ei respondebant: „Haec est Dei porta, quam justi homines soli ingrediuntur.“ (Ps. 117.) Ille autem: „Ego sum rex magno in honore habitus. Date mihi, quaeso, aliquid.“ Tum calvam ei afferebant. Deinde in lance, quidquid habebat auri atque argenti, ponebat, sed calva non est compensata. Rabbini, ex quibus quaerebat, haec res quid sibi vellet, dicebant: „Haec est calva hominis, qui carne sanguineque continetur, et cujus oculus est insatiabilis.“ Quibus ille: „Qui vos id scitis?“ Tum paulum terrae sumentes illam conspergebant, lancisque pondus minuebatur. Ita etiam in scriptura legitur (Prov. 27). „Infernum ac perniciem numquam expleri possunt, hominisque oculi sunt insatiabiles.“

In arabicis et persicis de Alexandro narrationibus Alexander non in paradysum, sed in fontem vitae *عين الحيات* sive *آب الحيات*, sive *آب حيوان* proficiscitur, qui magnum splendorem diffundit et, qui ejus aquam bibit, immortalem reddit. Haec expeditio apud Tabarium, Firdusium, imprimis apud Nizâmium uberrime descripta est. Quae ibi narrantur, breviter haec sunt. Alexander de vitae fonte audiens eum investigare constituit, quamquam via ad eum per tenebras ferens nullo lumine illustratur. In exercitu illius est Alchidrus propheta, qui praemissus annuli auxilio, quem Alexander ei dedit, fontem invenit, ex eoque bibens immortalitate donatus ad Alexandrum redux non factus est, quia, — ut quidem a nonnullis traditur — vox quaedam pronuntiat, fontem invenire non licere Alexandro. Hic omni spe atque consilio destitutus quadraginta dies per desertum vagatur tristis, quod sibi

non permetteretur, ut felicitatem, qua nulla major homini tribui queat, consequatur. Tum angelus Seroschius (*سروش*) apparens, eum admonet, ut ab insatiabili cupiditate recedat, parvum lapidem tradens, quantus obolus est (*سنگی گم از يك پشيمر*) bene conservandum.¹⁾ Vox de coelo mittitur Alexandro renuntians, eum vitae fontem frustra petere „Iskender eum quaerens, non invenit, et qui eum non quaesivit, Chidrus reperit. Iskender in tenebris ambulat, Chidrus in purissima luce.“ Maximis molestiis atque laboribus defunctus Alexander denique in lucem redit. Lapidem, quos ipse suique comites secum abstulerant, in gemmas mutati sunt. De lapide, quem angelus Seroschius ei dederat, idem narratur, quod in Talmude de calva, nisi quod Chidrus propheta Alexandro iterum apparens lapidis vim describit. De piscibus quoque, qui revixerunt, in Persicis potissimum de Alexandro fabulis prolixè exponitur, de quo miraculo meditationes adjiciuntur. Nonnulli referunt, cum Chidro Eliam prophetam (*البياس*) fuisse, et ambo Chidrum Eliamque una vitae fontem invenisse, ex eoque bibentes immortalitatem esse adeptos.

Has diversas de itinere ad paradysum vitaeque aquam suscepto fabulas ex eodem fonte esse petitas, primo obtutu apparet. Tot enim in rebus inter se sunt similes, et omnia, quae ad rem pertinent, utraque continentur narratione, ut harum variarum narrationum communem fontem exstitisse necesse sit. Quarum narrationum quae est prior? Qua quaestione in fabula de Alexandro gravissima dissoluta altera quoque de populo, qui hanc fabulam excoluerit, erit dijudicata: Quin iter Alexandri ad paradysum vel ad vitae fontem susceptum — nihil interest utrum prius sit, — ab Orientis incolis additum sit, nemini dubium esse potest. Nam primum in ipsa hac fabula vel maxime Orientis populorum ingenium ut in speculo cernitur, deinde — quod potissimum respiciendum est — in omnibus libris ab Orientalibus de Alexandro scriptis hujus quidem expeditionis praecipue ratio habetur. Copiosissima est de ea re narratio, cui meditationes et orationes de moribus adjunctae sunt. Neque in libris de Iskendero compositis solis hoc iter ad fontem vitae Alexander fecisse narratur, sed Persici, Arabici, Turcici poëtae rerumque scriptores in operibus suis saepe

¹⁾ Apud Firdusium haec de lapide narratio non invenitur.

ad hanc Alexandri expeditionem irritam recurrunt, qua vel potentissimum mortalium contra Deum esse impotentem legentibus dilucide demonstrant.¹⁾ Quum Orientis scriptores, et praecipue qui in Orienti fabulam de Alexandro tractarunt, itineri, de quo agitur, summam tribuant vim, in vetustioribus Occidentis de Alexandro libris compositis, uti in primis codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium caet. ejus nulla plane fit mentio, nec non posteriores de Alexandro narrationes brevissime tantum de hoc itinere referunt, ut tertius codex Pseudo-Callisthenis et Lambert li Tors, unde patet, hanc rem fabulae propriam non ab Occidentis populis esse excogitatam.²⁾

Orientalibus igitur exulta fabula debetur, quorum tres potissimum populi: Arabes, Judaei, Persae in censum veniunt. Spiegelius in extremo suo tractatu: „Die Alexandersage bei den Orientalen“ hanc sententiam profert: narrationem de Alexandro vitae fontem investigante Meccamque proficiscente et ad Kaābam accedente, denique de rebus, quas ille in Arabia gesserit, haud dubie inde petitam esse, quod Alexander cum Dūlkarnaino (ذو القرنين), arabico expugnatore fabuloso prioris temporis, confusus sit, neque enim nisi ita explicari, quod Chidrūs propheta, quem fabula alias non commemoret, subito in medium prodeat. Hanc explicationem tam extra ullam dubitationem esse positam, adeo veram atque per se dilucidam arbitratur Spiegelius, ut argumentis eam fulcire supervacaneum esse censeat. Nobis autem haec explicatio prorsus levis esse videtur. Nam, ut concedamus, ea quae de expeditione Alexandri Meccam suscepta et ejus in Kaābam adventu narrentur, inde originem duxisse, quod hic rex cum Dūlkarnaino mutatus sit — quamquam procul dubio multo simplicius iter, quod Hierosolymam, cujus templum visiterit, in Judaeorum fabula fecisse perhibetur Alexander, imitatione expressum esse judicatur³⁾ —: tamen nullo modo iter ejus

¹⁾ Cf. D'Herbelot: *bibliothèque Orientale* sub voce Alexandre.

²⁾ Excipitur, ut jam dictum est, Lambertus presbyter, qui expeditionem paradisi magno cum studio, copiosissime optimeque tractavit. Sed omnes suo jure statuunt, poetam, certe in hac operis sui parte — in fine praeclari de Alexandro carminis — Judaicas fabulas adhibuisse, quod quum aliis rebus multis, tum eo probatur, quod ad vim lapidis illius mirabilis explicandam Judaeus est delectus.

³⁾ Cf. Weil.: loco laudato.

ad vitae fontem inveniendum institutum eo, quod ille cum Dūlkarnaino permutatus est, excogitatum esse potest. Nam permutari Alexander et Arabs, nomine Dūlkarnaini, siquidem fieri poterat, post Muhammedem demum poterant, quum Arabes Dūlkarnainum in Kurāno commemoratum cum Alexandro Magno eundem esse opinarentur, etsi Muhammedes alium quendam spectavit. Atqui, ut jam diximus, omnes fere hujus expeditionis ad vitae fontem susceptae res peculiares in Talmudis, quem multo ante Muhammedem ad finem perductum esse constat, fabula de Alexandro ad hortum Eden profecto inveniuntur. Neque cogitari queat, apud Judaeos, quibus Arabs Dūlkarnain, de quo Arabes ipsi nihil paene sciant, omnino incognitus esset, eandem fere fabulam de Alexandro M., quae apud Arabes de Dūlkarnaino, pervulgatam fuisse. Ut igitur loco illo Kurāni Dūlkarnaini nomine alius atque Alexander significetur — qua de re in capite, quod sequitur, quaeremus — tamen eam ob causam, quam diximus, de Alexandro ad fontem vitae profecto fabula, quae apud omnes Orientis scriptores invenitur, nullo modo Alexandro et Dūlkarnaino permutatis originem potest debere. Itaque nos videre oportet, num qua re alia fabulam illam explicemus.

Quam fabulam ut putemus ab Arabibus excultam esse, quum argumentum a Spiegelio allatum non competat, eo tantummodo haud scio an possimus adduci, quod propheta Alchidrūs magnas in ea partes agens in medium prodit. Sed quae Arabes de hoc propheta referunt, iis nulla inest auctoritas; nullus enim Arabum scriptor certi quidquam de eo prodit, quum ab aliis Pinehas, Elias ab aliis, sanctus Gregorius ab aliis iudicetur, alii denique omnes illos, quos diximus, viros Chidrī significari nomine opinentur, quia alius anima in alium transierit. Deinde in fabula populari singulos populos heroibus, prophetis aliisve suis viris magnis libenter partes adscribere satis constat, id quod praecipue in fabula de Alexandro factum est, in qua diversissimos heroes ac diversissimis religionibus addictos videmus inductos. Quarum omnium rerum habita ratione, eo quod Chidrūs propheta apparet, omnino non possumus moveri, ut Arabes fabulae de Alexandro ad vitae fontem expeditionem faciente auctores esse censeamus, praesertim quum in religione, qua ante Islāmum Arabes utebantur, nihil reperiamus, unde hanc fabulam, quippe quae ad religionem haud dubie referenda sit, ortam putemus.

Si igitur eam, qua Arabes fabulae eius auctores habendi sunt, opinionem sequi non possumus, primo quidem obtutu multum videtur interesse, Iudaeos statuere fabulam excogitasse atque excoluisse. Quum enim in Talmude expeditio ab Alexandro ad paradisum instituta uberrime describatur, etsi ceterae de hoc heroe fabulae parce tantum atque passim ibi exponuntur, deinde quum huius expeditionis fabulosae nullum Talmude vetustiore fontem indicare possimus: iter paradisi Rabbiorum fabulam eo consilio excogitatam, ut sacrae scripturae sententia: **שאל ואברון לא חשבענה** apto exemplo illustraretur, facile judicamus. Quas ob causas Weilius (annales Heidelberg.) non dubitare videtur, fabulam tum de expeditione Alexandri vitae fontem quaerentis, tum de itinere ejus per tenebras facto ex Iudaeorum fabulis depromptam putare.

Sed Talmudis fabulam, de qua nunc agitur, accuratius spectantes manifesto peregrinum quiddam atque translatum in ea reperimus. Occurrunt enim in ea locutiones formationesque verborum, quae neque ullo Talmudis loco, neque in posterioribus Rabbiorum scriptis iterum inveniuntur, tam difficiles atque insolitae locutiones, ut ne adhuc quidem certe explicari potuerint. Praeterea Talmudis illa fabula jam a primo ex alieni populo fabularum cyclo depromptam se prodit, his verbis incipiens: **עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדן מאת וקני הנגב**, „decem res quaesivit Alexander Macedo ex sapientibus regionis meridiani,“ in quibus voces **וקני הנגב** de Iudaeis sapientibus adhibitae esse nequeunt, quum haec significatio nunquam repetatur, neque omnino probari possit. Accedit, quod hac fabula procedente disputatio ab Alexandro cum **וקני הנגב** instituta saepe a Pilpul **חכמים עויל**, quo nomine profecto appellantur doctores Iudaici, interpellatur, qui alias suas sententias proferunt studentque comprobare. Inde haud ambigue patet, in Talmude **וקני הנגב**, quibus **חכמים** opponuntur, doctores Iudaicos non praedicari¹⁾. Jam si perpendimus, in Talmude expeditionis ab Alexandro in hortum Eden susceptae causam in re per se levi tantum positam esse, quod aqua, in qua rex pisces siccatos abluit, bene oleat, unde conjicit, ex paradiso eam fortasse profluere; deinde nonnullos narrare, Alexandrum

faciem illa aqua lavare satis habuisse, ergo de parte huius fabulae propria, de expeditione ipsa in hortum Eden facta, in Talmude esse varias sententias: hanc fabulam ab alieno populo ad Iudaeos esse translata, et ab iis, quantum fieri posset, ita formatam, ut Iudaicam quidem speciem prae se ferens omnia Iudaicae religioni contraria abjiceret, sponte nobis persuadetur. Quod de piscibus in Talmudica fabula narratur, manifesto piscis, quem in fonte vitae revixisse Persici atque Arabici de Alexandro libri statuunt, memoriam affert. Sed haec narratio tradita non poterat integra Talmude recipi; neque enim in Iudaica religione, neque in Iudaeorum opinione vulgata quidquam invenimus miri illius fontis vivos immortales mortuosque vivos reddentis consimile. Itaque Talmudicae fabulae auctor miram aquae proprietatem aliter exhibens suaves eam odores facit exhalantem, quo a paradiso eam ducere originem regi persuadetur. Sed tamen haec aqua ne in Talmude quidem parvi est momenti, quum ea efficiatur, ut Alexander velit in paradisum venire, unde cognoscimus, huius Talmudicae fabulae auctoribus fabulam quandam notam fuisse oportere, in qua mirabilis fons praecipuas partes ageret. Ex quibus omnibus rebus colligi potest, proxime ad verum accedere eam sententiam, secundum quam fabula de vitae fonte antiquior ac prior, et Talmudica fabula ea orta est. Narratio deinde de Alexandri expeditione in paradisum facta et de miris rebus, quae proficiscenti acciderunt, eo tantum excogitata esse videtur, ut locus, quo fons vitae in prima fabula erat descriptus, expleretur, et ut, quae potentissimi regis divina quoque sibi subjiciendi irritum conamini in antiquiore fabula additae erant, meditationes adjungi possent.

A quo autem populo Iudaei mutuati sint hanc fabulam, non est difficile conjectura assequi. Iudaeos constat templo diruto variisque caede compressis seditionibus ad Parthos confugisse et acceptos ibi academias instituisse operamque litteris navavisse. Id quod maxime fiebat, Christiana doctrina a Romanis Caesaribus recepta; quam ob causam quum magis magisque opprimerentur Iudaei, in Persarum regno, quod sub Ardeshiro Bâbegân e Sâsânidarum gente orto, ejusque fortibus et benevolis successoribus denuo florere coeperat, domicilium et sedes permulti collocarunt, imprimis homines docti, qui tuti a crudelibus persecutoribus neque impediti ad legis studium incumbere et secundum suae religionis

¹⁾ Cf. Rapoport: Erech Millin, sub voce **אלכסנדר**.

praecepta vivere poterant.¹⁾ Constat deinde, Persarum religionem, ex quo Sāsānidae imperio sunt potiti, i. e. inde a medio post Christum natum tertio saeculo iterum restitutam esse, ita ut religio Zendica, quam inde ab Alexandro M. jacuisse Graecisque sacris debuisse cedere historia demonstrat, sub Sāsānidarum imperio in pristinam dignitatem restituta brevi multos inveniret asseclas. Fabulae de Alexandro M., quas jam illo tempore permultas toto Orienti pervulgatas esse probatur, quibusque erat jam a diversissimis populis inserta sacrarum meditationum copia, Persis recentioribus religioni suae sacrae in fabula de Alexandro monumenti exigendi opportunitatem praebuerunt, ut magnum regem, cui in terra nemo resisteret omnisque vir potens se submittere deberet, sacra sua extinguere conatum et suam deorum opinionem labefactare²⁾ frustra summam felicitatem, in contemplanda fruendaque aqua pulcherrime splendente et immortalitatem praebente positam, appetentem fecerint.

¹⁾ Judaeis in Persarum regno per multos annos liberis neque impeditis vivere licuisse, quum multis Talmudis locis, tum hac sententia demonstratur: „Deus quia non ignorabat, Judaeos sub Romanorum imperio vivere non posse, in Babylonia, quo confugerent, dedit locum“ (Githin 17. a). Posteriore autem tempore res mutata est; in Persarum enim regno plurimae ac crudelissimae Judaeorum persecutiones factae sunt, ut Romanorum durum imperium, cum Persarum comparatum Judaeis leve esse videretur, unde sententia haec (ibid.) רהמנא או בטולך „O Deus misericors, aut in tuam tutelam aut in filiorum Esau (i. e. Romanorum) accipe nos.“

²⁾ Alexandrum M. omnes libros sacros Persarum, quotquot potiri posset, concremasse, templa eorum clausisse, religionem vi adhibita oppressisse, plures Orientis scriptores tradunt et Persae historia comprobatum putarunt, rati jam Zarathustram Alexandri adventum religionemque ab eo oppressam oppressamque per saecula mansuram praedixisse. Quae etsi magna cum certitudine referuntur, tamen vereor, ut argumentis possint confirmari. Talis enim ratio Alexandri maxime abhorreret ab ea, quam, ut jam commemoratum est, magnus ille rex sequebatur, diligentissime cavens, ne eorum animos, quos sub imperium suum redegerat, crudelitate a se alienaret, Persasque magna indulgentia tractans. Quae de Alexandro in Persarum religionem saeviente traduntur, haec postea demum excogitata esse, quibus Zendicae religionis inde ab Alexandri tempore decrecentis interitus explicaretur, verisimile duco.

(Cf. Spiegelii: Die Alexandersage bei den Orientalen. 11., Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. I, 257 sequ.)

Itaque censeo, fabulam de expeditione Alexandri ad vitae fontem suscepta excogitatam atque excultam a Persis, postea mutatam in Judaeorum fabulam receptam esse. Haec sententia eo potissimum probatur, non solum quod opinio fontis splendor mirique, cujus aditus sit spissis tenebris praeclusus, ex religione, quae Zendica vocatur, facillime explicari potest, sed etiam quod principia religionis ejus in ea apparent.

Zendicis enim libris docemur, Ahura-Mazdaum, qui mundum atque primam lucem creaverit, in principio primae lucis sedem habere, atque idcirco summi boni esse auctorem, Agra-Mainyum autem, i. e. tenebris obvolutum, a quo omnia mala originem ducant, id agere, ut quae creaverit Ahura-mazda, delere studeat. — Purissimum lumen in hoc vitae fonte, ad quem Alexander iter instituit, reperimus, cujus adspectu maxima percipitur felicitas, quo qui utitur immortalitatis particeps fit; sed malum principium, i. e. tenebrae earumque horror, hujus fontis salutaris viam praecludit. Alexander nullos labores, nulla impedimenta veritus, quibus superatis gloria sua possit augeri, hoc quoque iter per terram tenebris involutam facit ad lucis et vitae fontem a nullo mortali unquam conspectum perventurus. Sed numine indignus declaratur, qui summae felicitatis particeps fiat; qua in re nulla valet humana potestas, nec gloria. Redire coactus tristis sibi persuadet, hominem potentiae quidem speciem quandam ac felicitatis in terra sibi posse comparare, sed nimia cupiditate incenso non licere, bonum a Deo selectis suis reservatum appetere.

Talem fabulam, cujus summa in divina potestate atque humana impotentia comprobanda versatur, Judaeorum doctis perquam placuisse, non est, cur miremur; ideoque in Talmudem eam recipere et considerandam commendare illi non dubitaverunt. Sed ita sane eam formaverunt, ut a Judaeis legentibus intellexeretur, nihil quod offenderet, neque Judaicae religioni consentaneum esset, continens. Sententiam igitur, fabulam de Alexandro ad hortum Eden profecto Talmude tractatam ex Persarum fabula de ejus itinere ad fontem vitae suscepto depromptam esse si confirmaverimus, res quaedam difficiles Talmudici illius loci simul explicatae erunt. Decem enim quaestiones ab Alexandro וְקַיִי הַנֶּגֶב τοῖς propositae magnam habent similitudinem sermonum, quos ab Alexandro eum Brahmanis collatos Plutarchus et narrationes de Alexandro in Occidenti compositae nobis exponunt, nomenque וְקַיִי הַנֶּגֶב ad

Brahmanos sapientes referendum esse verisimile est. Sed Judaei hanc disputationem ab Alexandro cum Indis institutam a Persis, qui eam paulo jam mutatam ad suam sentiendi rationem accommodaverant, receperunt. Ita, puto, explicandum est, וקני הנגב, quum duas priores ab Alexandro propositas quaestiones, utrum ab Orienti ad Occidentem, an a coelo ad terram major sit distantia, deinde coelum an terra prius creata sit, haud cunctanter dijudicassent, rogatos, lumen tenebraene prius exstiterint, repente stupefactos ad hanc quaestionem posse responderi negavisse. „Haec res, inquiunt, explanari nequit.“ (מלתא דאין להפטר). Quibus verbis nihil addiderunt. Talmud hanc responsionem mirans (praesertim quum e codice sacro ipso eluceat, tenebras lumine esse priores, nam in Genes. I, 2 legitur ויהי אור et tum demum in versu, qui sequitur: ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור) eam inde studet interpretari, quod וקני הנגב metuissent, ne Alexander quaestiones suas magis etiam extendens de omnibus rebus naturalibus divinisque, de praeteritis et futuris ex se vellet sciscitari, (מה למעלה מה למטה מה לפני מה לאחור) quod praecaventes hanc quaestionem difficilem nullo modo dijudicare se negasse. Sed nos existimantes, Judaeis hoc colloquium ex Persicis fontibus cognitum fuisse, causa, quae in Talmude affertur, omissa mirari omnino non debemus, quod doctores illi quaestionem, lumen tenebraene prius fuerint, dijudicare se posse negaverunt. In religione enim Zendica lumen tenebraeque duorum mundi principiorum partibus funguntur, quippe utrumque ab initio exstiterit, nec profecto quaestioni, utrum prius creatum sit, satisfieri potest. Talmud hanc rationem ignorans, id quod mirum est in hac re aliter studet explicare. Ex omnibus igitur, quae sunt a nobis exposita, satis certe intelligitur, fabulam, quae fertur de Alexandro ad vitae fontem proficiscente eâ priorem esse, quae est de illius expeditione in paradisum, eamque a Persis excultam Zendicae religioni debere originem. Quod Chidrus propheta in medium prodit, qui non est propheta Persarum religionis sed Arabs, (etsi in religione anteislamica Arabum nullum invenitur vestigium hujus prophetae) quare Spiegelius, ut jam est commemoratum, ab Arabibus hanc fabulam censuit esse excultam, omnino non debemus mirari, si in fabula apud Persas exculta eorumque religione orta propheta alieni populi aliique religioni addictus nobis occurrit. Id ipsum est fabulae, historiam judiciumque negligere, tempus locumque

non curare, res maxime inter se distantes audacter componere. Quid, quod in Occidentis narrationibus de Alexandro scriptis, praecipue apud Pseudo-Callisthenem modo Aegyptiorum Graecorumque potentes deos celebrari, modo omnia idola contra unicum Deum inania declarari videmus? Persae quum ab Arabibus subjecti Islâmum amplecterentur, in fabulis suis quoque veteris suae religionis vestigia delere eorumque loco Muhammedana substituere studuerunt. Ita factum est, ut prophetam eandem, quam ipsi, religionem professum e fonte immortalitatis bibisse libenter finxerint.¹⁾

Quod Chidrus propheta cum Elia permutatus est, qua de re jam disseruimus, perfacile est explicatu. De Chidro enim apud Arabes varia narrabantur, qui quo tempore vixisset ignotum erat. Nonnulli enim eum habebant prophetam Mosis aequalem, alii Alexandri, cujus major domus sive minister ille fuisset; alii duos viros ejusdem nominis exstitisse censebant. Similes sententias de Elia propheta inter Judaeos pervulgatas esse constat, qui Pinehae nomine jam Mosis et Josuae tempore exstitisse, deinde quum judices primique reges rempublicam administrassent, a negotiis publicis se removisse et Ahabe rege demum, impio cultu deorum percrebrescente, acerrimus Dei veraeque religionis defensor rursus in publicum prodiisse dicitur. De Elia propheta inter Judaeos ad hunc usque diem tot fabulae feruntur, tam multis tamque diversis ille formis indutus apparet, Judaeique tot res mirabiles de eo narrant, ut Arabes Persaeque non potuerint eum non animadvertere, facileque cum Chidro, qui, ut Elias, miro modo de terra sublatus erat, confundere aut cum eo potuerint componere. Profecto in Arabum Persarumque scriptis permultas fabulas de Chidro narratas invenimus, quas fabulis Judaeorum de Elia compositis depromptas esse sine ullo dubio est.

¹⁾ Praeter Chidrum in Persarum de Alexandro libris angelus quidam etiam Zendicae religionis proprius Seroschius vel Çraõsh nomine prorsus libere retinetur, quem jam diximus Alexandro mirabilem illum lapidem dedisse, cujus vim postea Chidrus demonstrat. Inde dilucide apparet, in fabula diversos homines, qui in diversissimis religionibus et apud diversissimos populos auctoritate valeant, inter se conjunctos induci, ideoque esse absurdum, inde quod hic vel ille homo occurrat, de origine fabulae conjecturam facere. Çraõsh (proprie „purus“) unus est ex angelis, quos Ahura-mazda creavit.

Fabulam igitur de Alexandri expeditione ad fontem vitae instituta a Persis excogitatam esse, veri simillimum, neque quod Chidrus propheta ibi inducitur, propter rationes allatas in dubium vocari potest. Sed magnum quiddam fabulae de Alexandro a Judaeis ipsis additum videtur esse, scilicet quod de calva regi in porta horti Eden tradita refertur. Puto enim, narrationem de calva sive de lapide compositam non ex Persica fabula in Talmudem, sed e contrario ex Talmude in Persarum fabulam migravisse. Nam primum quidem, calva hominis oculo praedita, de qua in Talmude proditur, hominis aviditas atque vanitas multo melius significatur, quam lapide, qui in Arabicis et Persicis de Alexandro libris occurrit; deinde, quod apud Firdusium, celeberrimum dilectissimumque Persarum poetam, res ab Alexandro gestas scribentem, haec fabula omnino desideratur, hanc fabulam illo quidem tempore nondum omnibus cognitam fuisse ostendit. Neque enim haud dubie poeta, id quod pulchrum est et magnum, et quod a Nizâmio tam fuse depingitur, sibi notum et in Persicis fontibus traditum omisisset. Haec pulcherrima solersque narratio, quam ex Occidentis de Alexandro fabularum auctoribus Lambertus presbyter prolixè exposuit, quaeque summa est ejus de Alexandro carminis, haud dubie a Talmudis auctoribus, quibus fabula de Alexandri expeditione ad fontem vitae suscepta e Persicis fontibus cognita erat, ad Sacrae scripturae comma: *שאל ואברון לא השבענה* exemplo illustrandum est addita. Quae sententia eo quoque confirmatur, quod in Talmude rex, quum calvam nulla re posset compensare, id mirans de hac re mira explicanda ex Judaeis doctoribus quaerit, (*אמר לרון לרבנן*) quum in praecedenti hujus Agadae parte Alexander semper cum *קני הנגב* sermonem conferens producat. Quodsi extrema haec sacra fabula ex alienis populis in Talmudem migravisset, quod repente etiam *רבנן* *טז*, de quibus omnino non erat dictum, partes adscriptae sint, esset permirum.¹⁾

¹⁾ Quantam vim Judaica fabula in Persicam exercuerit, ex ea, quae est de Gâmshîdo, potissimum intellegitur; quae etsi merae est persicae originis, nihilominus multas res in ea Judaeorum fabulae proprias de Salomone rege receptas invenimus, quin etiam Gâmshîdum cum Salomone permutatum.

(Cf. Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. IV. 421).

c. Fabula de vallo in Gog et Magog exstructo,
de Alexandro et Dulkarnaino.

In plerisque tam Orientis quam Occidentis de Alexandro libris septentrionem versus proficiscens ad populos summa ferocitate inhumanitateque insignes, et perpetuis incursibus direptionibusque molestiam afferentes vicinis pervenisse Alexander narratur.¹⁾ Quibus feris gentibus nomina sunt Gog et Magog, in Franco-gallica narratione, quam scripsit Lambert li Tors, in Gôt et Margôt corrupta. In nonnullis de Alexandro narrationibus hae duae gentes solae commemorantur, in aliis praeter eas multae etiam aliae, plerumque viginti insolitis nominibus appellatae, ut apud Pseudo-Callisthenem: Kynokephales, Nuni, Phonokerati, Syriasones, Jones, Katamorgones, Himantopodi, caeterae. In Anglico de Alexandro carmine haec nomina nobis occurrunt: Taracountes, Magogecas, Vetas, Turcs, Gogas, Crisolides, praeter eas etiam viginti duae aliae gentes fuisse dicuntur. Apud Arabum atque Persarum scriptores hae gentes *يا جوج و ما جوج* appellatae sunt. Omnes hae gentes in narrationibus quibusdam communi nomine Hyperboraeorum significantur. — Narratur deinde has nationes Alexander bello devictas persecutus esse; quae quum in montes coelo junctos confugerent, Alexander ab iis persequendis desistere coactus. Quas ut reprimeret et in perpetuum eruditorum populorum terras contiguas ab istis rudibus et inhumanis barbaris defenderet, aditum horum montium, qui eo Deum vehementer precante,²⁾ inter se appropinquant, firmo vallo, quod dirui non posset, sepire con-

¹⁾ In Lamberti presbyteri de Alexandro carmine haec narratio desideratur.

²⁾ Haec oratio eo praestat, quod fidem uni Deo habitam exhibet omniumque idolorum vanitatem. In codice C. Pseudo-Callisthenis, ubi illa est maxime proluxa, ita legitur. „Deus deorum, domine omnium, quae facta sunt, qui verbo Tuo omnia creavisti, coelum, terram, mare: nihil est, quod non possis efficere; nam Tuo verbo imperanti omnia demisse obediunt. Tu enim dixisti et adfuit, Tu imperasti et factum est. Tu solus es aeternus, primus, qui nequit videri Deus, neque est ullus praeter Te. Tuum permultis celebratum nomen invoco, ut, hujus quoque voti qui particeps fiam, me digneris, ut hi duo montes conjungantur, quemadmodum Te sum precatus, neve me debilem, sed Tibi confidentem despicias.“

stituisse. Fabris ferrariis artis peritis arcessitis portam Asokito (Ἀσικήτω) sive Asbesto oblitam extruxisse tam validam tamque mire aedificatam, ut neque igni, neque ferro, neque ulla arte everti posset. Hanc portam esse mansuram usque ad novissimum iudicium vel Antichristum, quo tempore ea sublapsa gentes barbarae ibi inclusae proditurae, totamque terram ferae atque immensae catervae inundantes poenam a Deo constitutam in terra sint exacturae. — Procedente tempore, maxime medio aevo, huic fabulae sunt adjunctae mirabilissimae ac portentosae. Praeter alia etiam narrabatur, decem tribus Israëlites esse hoc vallo inclusas et tempore Antichristi rursus inde prodituras. Quod a tempus indicandum vulpem intra hos montes conspectum iri, et in eo persequendo Judaeos inclusos in ejus specum penetrantes viam e montibus ducentem esse inventuros.¹⁾

De argumento historico, quo haec fabula nititur, primum constat, ingentem murum sive vallum in Caspicis portis prope urbem, quae nunc Derbend vocatur, antiquitus esse conditum. Cujus valli, quod multa per saecula constabat, postea a Scythis deletum, a Jezdegirdo restitutum et a Chosro Nûshîrwânô perfectum milleque passus in mare perductum, etiam nunc pauca vestigia supersunt, auctoribus omnibus, qui hanc regionem adierunt.²⁾ Atque etiam e ruinis hujus antiqui operis cognoscitur, materiam, unde factum est, solidissimam fuisse, e terra in lapidem conversa, ex arena, conchis permixtam. Neque vero minus constat, hunc murum non ab Alexandro M. esse aedificatum, sed jam aliquot saeculis ante, haud dubie a Medo-Persicis regibus contra feras Scytharum catervas propugnaculum. Animo enim concipi non posset, Graecos scriptores, qui Alexandro gloriati itinera ejus et res ab eo gestas prolixè narrant, ingentis illius valli constructio-

¹⁾ Cf. Weissmann: Alexander Lamberti presb. II. p. 469 sequ. Nec non in carmine, quod Titurel inscribitur, hanc de Judaeis vallo inclusis reperimus narrationem, ubi rubri Judaei appellantur.

²⁾ Cf. Hilgenfeld: Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie V., ubi auctor etiam verba Gog et Magog explanare studet. Nec non Plinius (Hist. lib. VI. cap. 2) Portae Caesariae mentionem facit, quam vocat ingens naturae opus, montibus interruptis repente, ubi fores obditaе ferratis trabibus. — Persae nomen urbis Derbend (transitus oclusus) ab hoc muro, qui apud eos etiam سد اسکندر sive سد بجوج و ما بجوج vocatur derivant.

nem, si Alexander ejus esset auctor, silentio praetermittere. Haec narratio quomodo in fabulam de Alexandro irrepsit? Cur Alexander illud vallum aedificasse existimatus est, vel cur in Orienti etiam hodie a multis existimatur? Quod argumentum ut solvamus, primum de ratione inter Alexandrum et Dûlkarnainum intercedente accuratius nobis disserendum est.

In Kurâni cap. duodevicesimo de Dûlkarnaino haec referuntur: „Illi (scil. Judaei) de Dûlkarnaino te sciscitabuntur. Responde: Historiam quandam de eo vobis exponam. Regnum ejus in terra confirmavimus eique dedimus, quibus omnium votorum se compotem faceret. Pervenit aliquando ad locum, ubi sol occidit, qui in pluteum limo nigro plenum se abdere videbatur. Ibi populum quendam invenit. Nos ei diximus: O Dûlkarnaine! aut populum tu poena affice aut mitem ei te praebe! Ille autem: Qui injuriam facit, eum puniemus punitumque ad dominum remitemus, ut majorem etiam poenam (in altero mundo) ei imponat. Qui vero credens recte facit, summum accipiet praemium, jussaque nostra ut facile exsequatur, efficiemus. Deinde iter continuavit usque ad locum solis orientis. Vidit eum supra populum, cui nihil dederamus, quo se ab eo defenderet, orientem. Quod verum est, nam omnia quae poterat, mente percepimus. Progrediens inter duos montes venit, ubi populus ei occurrit, qui sermonem ejus vix poterat intellegere. Dixerunt: o Dûlkarnaine, Jâgûg et Mâgûg perniciem moliuntur in terra. Nonne sufficit tributum a nobis conferri ea conditione, ut vallum exstruas, quod nos ab iis secernat? Quibus respondit: Vis, qua dominus me ornavit, melior est tributo vestro. Dummodo assidue me adjuvetis, solidum vallum inter vos eosque ducam. Ferte mihi magnas ferri moles, quibus expleam spatium, quod est inter amborum montium parietes medium. Deinde: Conflate, (foliis adhibitis), ut ferrum pariter atque ignis ardescat. Tum ait: Afferte mihi aes solutum, quod infundam. Quo facto illi (Jâgûg et Mâgûg) vallum nec transire, nec perforare poterant. Post haec Dûlkarnain: Hoc quidem, inquit, Domini gratia adjutus perfeci. Quum autem aliquando id, quod Dominus meus promisit, venerit, vallum in pulverem convertet. Promissum autem Domini est verum.“ — Postea novissimum iudicium describitur.

Vallum igitur quod est contra Gog et Magog in Kurâno eadem fere ratione Dûlkarnainus aedificasse dicitur, qua Alexander

in fabula. Quaeritur igitur, quis sit Dûlkarnainus, ejus Muhammedes in Kurâno mentionem infert ut servi, nuntii, exactoris divini judicii mundo instantis, quem vallum in Magog ducentem facit. Arabes Persaeque hunc Dûlkarnainum eundem esse atque Alexandrum M. putant, quem etiam اسكندر ذو القرنين „Alexandrum bicornem“ vocant. Neque vero vulgi opinione sola Dûlkarnainus habitus est magnus ille Macedo, sed etiam plerique Kurâni interpretes, praesertim priores, huic opinioni adstipulantur, quia Alexandrum M., qui pio animo se esse credereque unico Deo Meccam proficiscens et in ejus Kaaba preces faciens ostenderit, ejus cum laude in Kurâno mentio fiat, dignum censent. Explicatio vocis „bicornis“, ad Alexandrum relatae, quum difficultatem quandam profecto iis pareverit, multi sunt in diversissimis interpretandi rationibus ineptissimisque, quarum nulla est, quam probare possimus. Plerumque nomen „bicornis“ intellegitur de Alexandro, quod in duabus regionibus mundi, et Orientis et Occidentis magnas expugnaverit partes (که بر مشرق و مغرب اورد ثام) quia Orientem et Occidentem versus cursum direxerit), vel quia fontem vitae indagans ad luminis tenebrarumque regionem pervenerit, vel quia suo tempore duae potentes familiae regnatrices extinctae sint, id genus alia.¹⁾

Nonnulli scriptores Muhammedani, ut auctor τοῦ Muğmil ut-tawârîch et Hamdânîus in libro Al-Ansâb, alii duo Dûlkarnainos exstitisse statuunt: Dûlkarnainum majorem, Abrahami aequalem et Himjaritam, Tubbam coronatum, qui Dei imperium detrectarit, sed postea se submittens cum Alchidro ad fontem vitae sit profectus: atque Dûlkarnainum minorem, i. e. Alexandrum, qui vallum Jâgûg et Mâgûg extruxerit, uti in Kurâno prolixè sit expositum. Multi denique Arabici scriptores, e. g. Abû'l-fidâ (hist. anteisl. ed. Fleischer) Âb-dol-Mâlik Ibn Hischâm, alii, in errore omnes eos versari dicunt, quicumque Dûlkarnainum magnum Macedonem esse censeant. Nam quum Chidrus, qui jam Abrahami, Dei amici, tempore vixisse dicitur, Alexandri socius fuisse omnino non potuerit, deinde quum Graecum falsosque deos colentem in Kurâno quasi veri Dei cultorem et prophetam exhibitum esse,

¹⁾ Nizâmîus in altera parte libri Iskender-nâme diversas de nomine Dûlkarnaino interpretando composuit sententias, et Spiegelîus hunc locum in dissertatione saepe laudato „Die Alexandersage“ p. 59, typis expressit.

putari nollent, jam quum duo Dûlkarnainos exstitisse nullo probatum sit argumento: fieri non poterat, quin Dûlkarnainum eundem esse atque Alexandrum prorsus negarent. Hunc Dûlkarnainum, qui una cum Chidro ad vitae fontem migrarit, cuique in Kurâno valli constructio attribuitur, multo ante Mosen vixisse et regem Himjaritarum fuisse putant. Alii contra opinantur, eum Feridûn, alii alium regem illius temporis fuisse. Quin jam chalifa Ibn Âbbâs rogatus, quis sit ille Dûlkarnainus in Kurâno commemoratus? respondisse dicitur: „Himjarita Ashab Ibn Dimaratid nomine“, et interrogatus, quisnam sit Alexander? „Vir quidam pius, natione Graecus (رومی) et sapiens, qui Graecorum regionem (ارض روم) expugnaverit caet.“¹⁾

Earum rationum, quas tum scriptores, qui duos viros Dûlkarnaini nomine exstitisse putant, quorum minor Alexander fuerit, tum ii adferunt, qui Alexandrum eundem esse ac Dûlkarnainum negant, maxime praecipua illa est, quae Chidrum cum Dûlkarnaino componit. Chidrus quum Abrahami tempore vixisse memoriae proditus sit, cum Alexandro M. componi non poterat.²⁾ Jam vero multi, quibus Alexandri historia e Graecis scriptoribus erat cognita, non poterant intellegere, a Muhammede (aut, ut ipsi sentiunt, a Deo ipso) infidelem quendam, Aristotelis idolatrae praecepta ac doctrinam secutum, tamquam prophetam verbique divini ministrum celebrari potuisse.³⁾ Arabici quidam scriptores, Alexandrum non posse eundem esse ac Dûlkarnainum hoc peculiari, argumento affirmant, vocem ذو mere arabicam esse, neque Grae-

¹⁾ Cf. Spiegel.: l. l. p. 57, Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX. 796.

²⁾ Hunc temporum aetatumque errorem scriptores quidam alii eo tollere studuerunt, quod duo Chidros exstitisse statuebant, quorum prior fuerit propheta, alter Alexandri quasi praefectus, alii quod Chidrum, id quod Judaeorum fabula de Elia propheta refert, mille annos in vita esse versatum contendebant, qua de sententia jam supra diximus.

³⁾ Imâm Fachr-Eddin in commentario suo ad codicem sacrum scripto notat: „In his, quae contra eos proferuntur, qui censent, Alexandrum esse Dûlkarnainum, id est, quod Alexandri magister Aristoteles erat, cujus ad jussa vetitaeque se finxerit (بامره یاتمر و بنهیه ینتهی). De rebus divinis quid censuerit Aristoteles, notum est, et Dûlkarnainus est propheta. Qui igitur propheta infidelis praeceptis obsequatur. Quod certe dubitandum est.“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX. 797.)

cum (رومی یونانی) ea significari posse, sed saepenumero regum Himjaricorum nominibus praeponi.

Recentiores viri docti de Dûlkarnaino, qui in Kurâno commemoratur, valde dissentiunt. Roth, Graf, Weil illum eundem esse statuunt atque Alexandrum M., quorum rationi Spiegelius, Hammer, Redslob, Beer, Fluegel adversantur, ex parte quidam etiam argumenta adferentes, quibus illa refutatur. Quem vero Muhammedes Dûlkarnaino significari voluerit, de eo omnes illum eundem atque Alexandrum esse negantes in diversas discedunt sententias. Spiegelius, quum Kurâni interpretes de Dûlkarnaino dubium moveant, neque sit e Kurâno colligendum, Muhammedem de Alexandro cogitasse,¹⁾ Europaeis demonstrari non oportere putat, Alexandrum et Dûlkarnainum homines inter se prorsus diversos esse, quibus fabula postea, quod pluribus rationibus inter se similes esse viderentur, confusis, unius viri speciem conciliarit. Dûlkarnainum igitur, de quo in Kurâno dicitur, fabulosum Arabum antiquorum expugnatorem existimat. Ita Alexandri expeditionem Meccam, nec minus ad fontem vitae factam eo facile explicari, quod ille sit cum hoc fabuloso expugnatore permutatus. Spiegelii autem opinionem, homines duos, de quibus quaeritur, diversos esse, argumento posse supersederi, non veram esse, potiusque multos Europaeos eosque doctissimos Alexandrum ac Dûlkarnainum eundem esse recte judicandum censere, experientia jam nos docuit. Quae quum ita sint, sperandum erat, fore, ut auctor libri „Die Alexandersage bei den Orientalen“ sententiam suam argumentis probaret, praesertim quum, quae magni momenti est in hac fabula, expeditio ad fontem vitae ab Alexandro cum Dûlkarnaino facta permutatione nasci non potuerit, quemadmodum in capite praecedenti sacra Talmudica fabula de

¹⁾ Neque Baidâwius, ait Spiegelius, explicationem Dûlkarnainum esse Alexandrum, nisi tamquam unam ex diversis adfert opinionibus. Quam sententiam cur professus sit, non liquet; nam Baidâwius loco l. ad Kurâni verba *ويسالونك عن ذي القرنين* „De Dûlkarnaino quoque te interrogabunt“ nihil dicit nisi *يعني اسكندر الرومي مالك فارس* „i. e. de Alexandro Graeco, Persiae et Graeciae rege.“ Hinc contra potest inferri, Baidâwium, praeclarissimum Kurâni interpretem, quin Alexander idem sit ac Dûlkarnainus, omnino non dubitasse; sin secus enim alias opiniones affere non omisisset.

Alexandri ad hortum Eden facto itinere demonstrasse nobis videmur.

Redslob sententiam Alexandrum eundem ac Dûlkarnainum esse impugnat diversas ob causas. Primum, ait, non liquet, quomodo Dûlkarnainus, si idem est atque Alexander M., prophetae aut similis cujusdam dignitatem assecutus sit, qua in Kurâno eum ornari constat, itaque eodem loco haberi ac Davidem et Salomonem. Muhammedes id facere non potuit, nisi in codice sacro obscure dictum invenisset quidquam, quo forti regi Macedonum prophetae aut Messiae auctoritas adscriberetur. Quod ita non est: neque quod Alexander benevolum in Judaeos se gessisse a Josepho et in Talmude memoriae proditur, per se satis est ad hanc dignitatem ei tribuendam. Deinde quae in Kurâno narrantur, ubi maxima vis vallo exstructo tribuitur, nullo modo ad Alexandrum in historia descriptum referenda sunt, sed tantum ad heroem fabulae de Alexandro; neque hunc Kurâni locum, quo, quae revera evenit, magni valli exstructio describitur, atque res perexiguae minutissimaeque indicantur, omni historica indole de hujus valli conditore esse destitutum, facile potest statui. — Nec praeterea probari potest, sententiam, qua Alexander fertur valli, quod Magog dicitur, auctor, jam ante Muhammedem inter fabulas de Alexandro esse receptam. — Qua in re Redslob errat; nam primum in opere vetere franco-gallico, quod, si novissimum, ineunte saeculo octavo scriptum est, cujusque auctorem constat Pseudo-Callisthenis recensionem B. ante oculos habuisse, jam narratur Alexander viginti duo populos magno muro inclusisse; eo autem tempore Kurâni argumentum vix jam in Europa notum fuerit. Deinde ex iis, quae apud Judaicos et Christianos scriptores, qui ante Muhammedem — nonnulli etiam multis saeculis ante — vixerunt, cognoscimus, jam illo tempore Caspium vallum Alexandri M. opus esse judicatum. Cujus rei argumentum afferimus locum ex Josepho (Bell. Jud. VII, 7, 4) *ὁ τῶν Ῥομανῶν βασιλεὺς τῆς παρόδου δεσπότης ἐστίν, ἣν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πύλαις σιδηραῖς κλειστὴν ἐποίησεν*,“ remittentes de caeteris multis ejusmodi locis ad Rothii „Beiträge zur Alexandersage“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX, 797.)

¹⁾ Alia etiam in re fallitur Redslob; dicit enim (l. l. p. 218): „alterum rei momentum, indolem bicornis, quasi viri summa Dei gratia ornati

Redslob deinde concludit, Dûlkarnainum in Kûrâno commemoratum non esse nisi Cyrum, Medo-Persici regni conditorem; quam suam sententiam quum sacra scriptura (Daniel 8, 8) quae regem Persarum בעל הקרניים vocat (contra צפיר העיים, quo Graecorum regem vult intelligi) tum eo confirmare studet, quod nonnulli ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum valli Gog et Magog auctorem non censent, id a Persarum rege quodam, plerumque a Feridûn exstructum esse credant. Jam quum nesciamus, qui Persarum regum nobis per Graecos cognitorum Feridûn habendus sit, et quum qui vallum Magog condidit, haud dubie in regibus melioris notae Kûrâno teste referendus sit, praeterea quum exercitus itinera, quae in illo capite de Dûlkarnaino referuntur (primum Orientem versus, deinde Occidentem, denique Septentrionem facta) optime in Cyri expeditiones conveniant: permultas rationes probabiles fidem facere, Redslob putat, Dûlkarnainum esse Cyrum. Prophetica indolem ad Cyrum relatum nihil habere offensionis, quum in sacra scriptura semper cum reverentia Cyrus commemoretur, immo Domini Messias appelletur, (Jes. 45, 1) למשיחו לכורש אשר החקתי בימינו quia Judaeis e servitute Babylonica redire permittens, ut Jehovah cultus in Palaestina restituatur, auctor sit.

Sed ut graves rationes plane omittamus, quas Beer¹⁾ adfert contra summam quaestionis a Redslobio institutae, jam eam ob causam statui nequit, Muhammedem vocabulo Dûlkarnaini Cyrum intellexisse, quod neque ullus Kûrâni interpres, neque Judaeus, neque Christianus, neque Persicus, neque Graecus scriptor vallum Magog a Cyro exstructum narrat, aut rem ullam ab eo gestam refert, quae ad hoc ingens opus spectat. Itaque nullo modo postulari potest, ut credamus, Dûlkarnainum Cyrum esse, tantum idcirco, quod propter rem in Kûrâno obscure narratam et propter dissensionem Muhammedanorum interpretum non liquet, ad quem

neutros (i. e. neque eos ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum Dûlkarnainum putant, neque eos, qui id negant) curare. Est autem jam supra animadversum, inter rationes, quas Arabes Alexandri ac Dûlkarnaini unitatem impugnantes proferunt, eam esse, quod de Alexandro, utpote Aristotelis idolatrae discipulo, in Kûrâno cum laude mentio iniri nequeat.

¹⁾ Cf. Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX., 785 sequ.

aliud virum queat Dûlkarnaini nomen referri, nihil certi invenientes, quo unquam talem aut similem de Cyro fabulam divulgatam fuisse doceamur.

Beer Alexandrum eundem esse ac Dûlkarnainum negans Dûlkarnainum Kûrâni Judaeorum Messiam, Josephi filium (משיח בן יוסף) esse judicat, qui quodammodo bellicosus auctor salutis, Messiae Davidis proli (משיח בן דוד) vere pacifico salvatori praecedens et peccata in terra tollens, Dei regnum sit propagaturus. Ac profecto plures loci ab eo adferuntur, unde patet ante Muhammedem Messiam Josephi filium interdum taurum (שור) vel בעל הקרניים (secundum verba Deuteron. 33 כקרני רעם קרניו quibus Moses benedicens usus est) dictum esse. Etiam in Judaica fabula Messiae Josephi filio hae partes erant adscriptae, ut Gog et Magog impugnaret, quo facto novissimum judicium esset eventurum.¹⁾

Sed quamvis in Beerii commentatione ex iis, quae probandi causa, Dûlkarnainum Messiae Josephi filio aequari posse, adlata sunt, nonnulla arrideant, et veri sit simillimum, in hac fabula de Dûlkarnaino res quasdam ex imagine quam Judaeorum populus de Messia suo sibi finxerat, receptas esse: tamen si sine ira et studio hunc Kûrâni locum examinamus, non possumus quin Muhammedem Dûlkarnaini nomine haud dubie non Messiam Judaeorum significare voluisse nobis persuadeamus. Neque enim omnino potest cogitari, Muhammedem Judaeis, ipsum de Messia suo percontantibus, quem aliquando venturum esse putant, responsi loco historiam referre, in qua res ab isto Messia gestae — qui igitur jamdudum multis saeculis antea in publicum prodit — celebrantur, sed ne verbum quidem de ratione hujus Messiae et Judaeorum ipsorum, atque de vi, quam in eos exerceat, invenitur. Si Muhammedes Messiam a Judaeis expectatum jam multo antea venisse in mundum, ibique res magnas executum fuisse, eum praeter alias Gog et Magog etiam vallo inclusisse sentiret — quod quidem neque ex Kûrâno ipso apparet, neque ab ullo Kûrâni interprete traditur —: in quaestione de hoc Messia dijudicanda diserte dici oportebat, Messiam expectatum jam in terra fuisse versatum eundemque Magog vallum exstruxisse.

¹⁾ Jam in Genes. Cap. 49, 6 Josephus tauri figura exhibetur: ובריצנם עקרו שור = Superbia elati (scilicet Simeon ac Levy) taurum, i. e. Josephum debilitabant.

Minime vero, ut in hoc capite factum est, responderi decuit: En historiam vobis referam. Nos potestatem ei in terra dedimus caet. Nec Dûlkarnainus Kûrâni ut Messias, vel Messiae specie indutus prodit, sed ut vir potens tantummodo, cui Deus potestatem tribuit omnia in terra efficiendi, et qui hac potestate ornatus fidem Deo habitam servabat. Beer ipse sensisse videtur, quam parum valeant argumenta a se prolata ad confirmandam sententiam, Dûlkarnainum eundem esse ac Messiam Josephi filium. Finem enim imponit commentationi suae his verbis: Quodcunque autem aliud Muhammedis consilium hac in re adfertur, id quidem certum est, Judaeorum populi fabula Muhammedis tempore nomine בעל הקרנים non Alexandrum, nec Cyrum, sed prorsus alium sua natione ortum propugnatorem ac liberatorem significatum esse.¹⁾

Quibus praemissis jam meam quidem de Dûlkarnaino Kûrâni sententiam exponere studebo. Quisquis est, cui vallum, quod Magog vocatur, exstructum in historia sit attribuendum (quod ab uno pluribusve Medo-persicorum regum aedificatum esse veri simile est): Dûlkarnainum Kûrâni nullum alium nisi Alexandrum M. esse judicandum puto, et Muhammedem in illo cap. nec de Cyro, nec de ullo Judaeorum Messia, nec de Himjaritarum rege, sed dumtaxat de Alexandro loqui voluisse. Atque id potissimum quaeritur, quis sit, quem Muhammedes Dûlkarnaini nomine signi-

¹⁾ Ex eo, quod Dûlkarnaini historia in Kûrâno, nulla re interposita, narrationem de Mose migrante sequitur, concludere, ita rationem quandam prioris ac futuri Judaeorum liberatoris apparere — uti Beer facit — principii inopia, quae cernitur in ordine hominum in Kûrâno commemoratorum, sine dubio non comprobatur. In capite (quod sequitur) undevicesimo post narrationem de Johanne Baptista et Jesu nascentibus, Abrahami historia narratur, deinde ad Mosen iterum reditur. In tali ordine, vel potius ordinis perturbatione subtiles rationes de ordine hominum quaerere non debemus.

Etiam Geiger in libro: „Was hat Muhammed aus dem Judenthum genommen?“ p. 172 conjicit, hanc narrationem de Dûlkarnaino ad Mosen radiantem revocari posse (כי קרן עור פניו Exod. 34, 29), si quid simile de eo cognitum fuerit. Quae interpretatio quomodo Kûrâni verbis confirmetur, non intellego. Postquam enim in eodem cap. multum diuque de Mose narratum est, semper موسی vocato, num nomen repente permutari, num Muhammedes Judaeis de Mose (qui Dûlkarnainus esse putatur) quaerentibus ullam responsionem dare necesse esse judicavit?

ficare voluerit, quum quaestio de vero hujus valli conditore, quia res non satis est prodita, vix unquam poterit certo dijudicari. Unitas Alexandri ac Dûlkarnaini maximis confirmatur rationibus, contra quas ea, quae Orientis et Occidentis scriptores dicunt, non sunt probanda.

Jam supra dictum est, in fabula jam multis saeculis ante Muhammedem rebus ab Alexandro gestis maximam — i. e. Hyperboraeorum populorum, qui erant in Portis Caspiis, inclusionem — esse additam, et quamquam in his relationibus anteislamicis hi populi inclusi nusquam Gog et Magog nuncupantur, sed aut „gentes saevissimae, quae ultra montem Caucasi culminis habitant“ (Fredegarii Scholastici chronicum cap. 68) aut „τὰ Οὐρραν ἔθνη“ (Procopius de bello Persico I, 10) aut „Alani“ (Hegesippus de bello Judaico 5, 50) aut „Massagetarum inanes populi“ (Hieronymus epist. 77, 8): tamen res ipsa breviter ibi simili modo narrata invenitur, quo in Kûrâno; et jam commemoravimus, de nomine gentium ab Alexandro inclusarum etiam in diversis de Alexandro compositis narrationibus magnam esse dissensionem.

Si igitur jam ex eo, quod ante Muhammedem fabulae de feris gentibus ab Alexandro inclusis vulgo ferebantur, colligendum esset, Dûlkarnainum Kûrâni Alexandrum esse — etiamsi contra id omnes Muhammedani scriptores dicerent — quum etiam multi Muhammedani scriptores, iique antiquissimi unitatem Alexandri ac Dûlkarnaini amplectantur, nunc minime potest dubitari, quin Muhammedi Dûlkarnainus et Alexander unus homo visus sit. Vulgi opinione haud dubie ab initio hoc peculiare nomen ad magnum Macedonem relatum est, nec docti Kûrâni interpretes prioris temporis ullum alium putaverunt Dûlkarnainum nisi Alexandrum. Postquam denique Arabes rebus bene cognitissimis intellexerunt, vallum Magog multo priore tempore esse constructum, neque Alexandrum ejus aedificatorem posse fuisse, neque omnino multa de Alexandro narrata ad eum, qualis exstiterit, esse referenda, (ut expeditio cum Chidro ad fontem vitae suscepta) et quum eo offendi coepti essent, quod in Kûrâno idolatra tontopere celebraretur, duo Dûlkarnainos exstitisse, aut Alexandrum atque Dûlkarnainum plane diversos esse statuebant. Rem ita se habere, non solum conjicere possumus, sed etiam inde cognoscimus, quod quicumque Muhammedani scriptores eundem esse Alexandrum ac Dûlkarnainum negant, non satis habent referre, quemnam de Dûlkarnaino intellegendum velint, sed sem-

per summopere premunt, illorum, qui contra putent, falsam esse sententiam. Unde apparet, sententiam illam traditam primariam et maxime divulgatam fuisse. Quod Ābū'l-fidā auctore jam Ibn 'Abbās, Muhammedis socius, dixisse narratur, Dūlkarnainum, qui vallum Gog et Magog aedificarit, unum ex regibus Himjaritarum, Alexandrum contra pium ac sapientem virum, natione Graecum fuisse, vereor, ut satis certum sit. Sed etiamsi ea narratio vera sit, tamen haud dubie inde eluceat, jam Ibn Ābbāsi tempore Alexandrum vulgo Kūrāni Dūlkarnainum esse judicatum.

Quae gravissima sententia — qua Alexander idem ac Dūlkarnainus statuitur — in disquisitione omnino non negligenda est, nec licet, communi sententia rejecta, quemquam excogitare, ad quem ea, quae in Kūrāno de Dūlkarnaino narrantur, referri possint, sed potius primum quaerendum est, num per investigatione instituta ratione atque via necesse sit, ut aliud sentiamus, quam quae sit communis vulgi opinio. Quod si ita non sit, haud dubie est utilius argumenta quaerere, quibus prima et communis sententia confirmetur, quam, doctrina et caecumine adhibitis, novi aliquid veteri substituere. Vetus enim traditio haud temere abjicienda est, et quamquam exempli gratia impavide etymologicam vocis derivationem, quae per mille annos vera est habita, cum alia, quae litteris sit magis consentanea, mutare licet, in historica ac religiosa traditione multo majore cautione uti debemus, et nisi ab omni ratione abhorreat vel sanae menti nostrae repugnet, ne eam omittamus cavendum est. Sententiam, Dūlkarnainum Kūrāni esse Alexandrum M. primariam esse et vulgarem, jam demonstravimus, et quae vis tribuenda sit verbis posteriorum, qui dissentiunt, scriptorum, quamvis inter eos viri sint, qualis Ābū'l-fidā, optime intellegitur, si rationes contra unitatem allatas accuratius perspicimus. Eam enim rejiciunt:

- 1) quod expeditionem ad fontem vitae susceptam, quam prorsus negare non conantur,¹⁾ quum Chidrū, qui in ea partes

¹⁾ Ibn Kūtaiba, (qui tertio saeculo fugae vixit) quin vallum Magog ab Iskandro Dūlkarnaino ductum sit, dubitari posse negans, tamen de itinere ad fontem vitae facto et de Chidrō non habet, quod liquet, neque vero priorem vult Dūlkarnainum statuere; hoc igitur iter, Ibn Kathīro auctore, fabulosum dicit.

agit, non Alexandri, sed multo priore tempore vixerit, ad Alexandrum referre nequeunt;

- 2) quod Alexandrum utpote idolatram et idolatrae discipulum laude, qua in Kūrāno ornatur, indignum judicant;
- 3) quod Graecorum historia eorumque silentio de vallo Gog et Magog exstructo docti Alexandrum tale opus non confecisse, reverentia autem Muhammedis et Kūrāni commoti statuere nolunt, non Alexandrum, qualis in historia exhibeatur, sed heroem fabulae de Alexandro confectae, quem fabula tam inepte alienis virtutibus ornaverit, in libro divino esse celebratum; denique
- 4) quod vocabulum Dūlkarnaini mere Arabicum ad Graecum regem significandum non aptum est.

Quae quidem argumenta nullo pacto critico probantur. Expeditio enim ad fontem vitae facta, ut in cap. precedente expositum, jam in Talmude invenitur Alexandro Macedoni adscripta; ergo jam ante Muhammedem, fortasse jam diu ante, haec fabula exculta est, neque de commutatione Alexandri cum Dūlkarnaino facta omnino dici potest. — Quod celebratur idolatra Alexander, ignorantiae Muhammedanae religionis auctoris culpae datur, qui ex laudibus, quas ei tribuunt Judaei scriptores, maxime autem ex narratione de Hierosolymae templum visitante Alexandro ibique unicum Deum profitente (num sit historicus, necne, hac in re nihil attinet) intulit, veri Dei fuisse cultorem Alexandrum. Nec magis Alexandrum, qui in fabula dicatur, valli Magog conditorem revera non fuisse, Muhammedes noverat, neque parum eruditus novisse poterat. Orientis populi fabulam de Alexandro veram historiam putaverunt, hodieque putant. Qui inter Alexandrum et Dūlkarnainum discrimen intercedere inde colligit, quod narratio in verum Alexandrum non conveniat, etiam censere debet, Muhammedem locis quibusdam Kūrāni, ubi de Mose, de Abrahamo, vel de aliis personis biblicis loquitur, non eos, sed prorsus alios mente comprehendisse, quum saepe ea, quae narrat, non magis ad viros, de quibus agitur, quam quae hoc loco de Dūlkarnaino narrantur, referenda sint ad Alexandrum. Sed fabula historiae veritatem non curans, si in aliqua re historica posita est, ei per miras res atque insolitas admiscet, quas postea accuratius perscrutantes interdum nequeamus interpretari atque explicare.

Recentiores viri docti Europaei, quamvis res quaedam singulares in illo *Kurâni* loco inveniantur, et *Dûlkarnainus*, qualis describitur, exiguum tantummodo cum Alexandro M. habeat similitudinem, nunquam procul dubio statuissent, inter ambo discrimen intercedere, nisi Muhammedani scriptores, et quidem qui magna doctrina ornati, hanc unitatem jam antea rejecissent. Alioquin certe frustra persuadere nobis studerent, ut credamus, illos opinionem Muhammedis de fabuloso, vel in fabula plane permutato *Dûlkarnaino* melius et rectius intelligere, quam musimicae religionis auctoris aequales ac successores, qui ab eo ipso de dubiis *Kurâni* locis doceri poterant. Quum autem cunctae rationes contra *Dûlkarnaini* et magni Macedonum regis unitatem a Muhammedanis scriptoribus prolatae judicium non sustineant, quia religionem spectare cernuntur, difficultatibus quibusdam et obscure dictis, quae in hoc capite occurrunt, — quae vero accuratius perspecta minus difficilia sunt — nullo modo possumus commoveri, ut de *Dûlkarnaino* primum, commune, magnisque argumentis confirmatum Arabum judicium rejiciamus et propter res quasdam miras in conjecturas, quae minime probari nec veri similes esse possint, incidamus. Itaque certum esse censemus Muhammedem, qui fabulas de Alexandro praecipue per Judaeos et Christianos cognoverit, et qui hanc unam rem fabulae propriam, quae tempore procedente religiosum quoddam momentum accepit, dignam, quae in *Kurân*um reciperetur, judicaverit, vocabulo *Dûlkarnaini* nullum alium nisi Alexandrum M. intellexisse.

Revertamur, longiore quidem sed ad intelligendam recteque judicandam de Alexandro fabulam gravissima facta digressionem, ad fabulam de vallo quod Magog vocatur exstructo, et quaeramus, quibus rebus sit factum, ut singularis haec narratio inter fabulas de Alexandro recepta sit. — Alexander M. quum ratione imperatoria et civili, tum magnis operibus exstructis nomen immortale sibi comparavit; commercium obstaculis, quae invicta habebantur, brevi remotis expediens, quo mercatura ut nunquam florescebat; deinde ut terrae subactae integrae essent, curans, et munitis oppidis conditis, praecipue in septentrionibus et in Orienti ingentis sui regni, populos in potestatem suam redactos ab agrestium et bellicosarum gentium incursionibus defendens. Constat etiam, eum magnas res animo volvisse, duo eum maria, quod post duo milia annorum nondum effectum est, conjungere voluisse, quod

quominus susceptum sit, praeceps mors eum impedivit. Eo mortuo architectura maxime in urbe Aegyptia, capite orbis terrarum, ab eo nomen trahente, valde augebatur magnaeque monumenta perficiebantur. Operibus ab Alexandro ejusque successoribus exstructis in fabula ex inhaustis cogitationis, qua pollent Orientis populi, divitiis postea nonnulla sunt addita, et brevi mirabilia de mirificis operibus, quae in Aegypto aliisque locis magnus ille rex perfecisset, narrabantur, ut etiam praeclarae turris nocturnis ignibus cursum navium regentis in insula Pharo, prope Alexandriam sita, aedificatae auctor habebatur, (quam a Ptolemaeo Philadelpho conditam esse constat). Quam turrem, et ipsam Pharum vocatam, in omnium terrarum miraculis habitam, ut Aegyptus a repentinis hostium incursibus defenderetur, ab Alexandro narrabant ita esse aedificatam, ut speculo caustico in ea collocato, omnis navis ad Aegyptum cursum dirigens, quamvis aliquot menses remota, conspici posset. Si his narrationibus vulgo magis magisque Alexander putabatur praegrandia, mira, nullaque humana arte destruenda opera condidisse, etiam opinio in populis facile poterat pervagari, propugnaculi, quo majus nemo viderat, ingentis caspii muri, quem qui revera construxisset, ignotum erat, conditorem esse Alexandrum. Est enim, ut jam ab initio hujus commentationis diximus, fabulae proprium, heroem jam satis insignem denuo exornare ejusque facta, etiam detrimento aliorum hominum cognitorum, novis augere, eoque magis, si, ut in vallo Magog construendo, verus auctor, cui hujus facti debeatur gloria, ignoratur.

Narratio de feris gentibus interclusis, ut exculti populi finitimi integri servarentur — id quod revera hoc vallo spectatum et in longum temporis spatium effectum esse, verisimile est, — ingenio et studio erat vere consentanea Alexandri, terrarum subactarum rempublicam a periculis imminentibus defendentis tuentisque. Itaque jam paucis saeculis post Alexandrum mortuum¹⁾ opinio apud omnes erat divulgata, magnum Caspium murum magni illius regis jussu esse conditum; quo cum vallo, uti cum qualibet re magna, miras alias res fabula connexit. Primo autem in fabula nulla

¹⁾ Quamquam Josephus ea de re primus memoriae prodit, tamen haec fabula haud dubie Josepho est antiquior; atque etiam rem jam ab omnibus notam exponit, unde inferre licet, fabula jam aliquanto ante Josephum hoc vallum exstructum relatum esse ad Alexandrum.

erat ratio inter populos Gog et Magog — et vallum, quod Alexander, ut feras gentes, Alanos, Massagetas, Hunnos intercluderet, duxisse ferebatur; nam in antiquissimis de hoc vallo relatis non invenimus nomen Gog vel Magog. Postea autem judaica vel christiana fabula hos populos in Gog et Magog mutavit, aut certe Gog et Magog adjunxit.

Descriptio enim feritatis et inhumanitatis inclusorum barbarorum saevaeque devastationis, quam olim fecerant, in fabula exposita multas res continebat, quibus Gog et Magog ab Ezechiele propheta (cap. 38 et 39) depicti comparari possent. Non enim abhorrebat regio, qua Gog et Magog versari Ezechiel refert, et unde aliquando Palaestinam invasuri esse dicuntur, i. e. ultimae septentriones (ירכתי צפון), ab ea, ubi magnum illud propugnaculum erat erectum. Jam vero ab Ezechiele praedicatum erat, aliquando (באהרית השנים vel באהרית הימים) ultima omnium dierum repente Gog immensis catervis in pacificos homines impetum esse facturum, simulque magna portenta terrorem toti orbi terrarum illatura. ביום ההוא יהיה רעש גדול ונהרסו ההרים ונסלו המדרגות. Quod vaticinium quum jam effecisset, ut apud Judaeos Gog invadens cum catervis sociis praenuntius Messiae, apud Christianos novissimi judicii Christique redeuntis putaretur (id quod e Talmudis tractatu Sabbath (49a.) inscripto et ex Johannis Apocalypsi dilucide apparet) postea, quum hoc repente eventurum esse ab Ezechiele perhibeatur, eo explicare studebant, ut gentes adhuc vallo ab Alexandro ducto ab omnibus nationibus separatas hujus valli ruina subito liberatas omnes terras inundaturas statuerent. Poterant etiam verba prophetae: „Montes scinduntur, rupes collabuntur, omnisque murus concidet“ ad ruinam Caspii valli montesque evertendos, inter quos murus erat aedificatus, revocari. Quocunque autem modo res parvae et singulae cum hac fabula postea connexae sunt — quod de rebus minutissimis difficile est disquisitu — id quidem certum mihi videtur esse, jam antiquissimo tempore Alexandrum Caspii valli conditorem esse habitum, posteaque in Judaica et Christiana fabula propter res quasdam similes, quae cernuntur in descriptione populorum Gog et Magog et earum gentium, quas incluserat Alexander, murum erectum contra Gog et Magog statutum esse. Quum jam vulgi opinione adventum Gog cum Messiae aut Antichristi cohaerere putaretur, etiam muro, Alexandri operi, quod nunc etiam vallum Gog et Magog appellatur, in Messiae tempore

partes tribuebantur, et mox omnes sibi persuadebant, hunc murum ante diem iudicii novissimi subito collapsurum et innumeras gentium inclusarum catervas in totum orbem terrarum evomiturum esse. Hanc quidem rationem fabula de Gog et Magog ab Alexandro muro inclusis habuisse videtur. Jam multo ante Muhammedem Caspii valli auctorem esse Alexandrum putatum, exemplis e variis scriptoribus petitis jam demonstravimus, nec minus Gog et Magog jam ante Muhammedem fabulae insertos fuisse oportere, eo potissimum probatur, quod in antiquis literis et religione Arabum nihil certi de hac fabula exculta invenimus, sed in Judaeorum et Christianorum religione et litteris. Etiam prooemium hujus narrationis *Kurâni*: „Judaei etiam de *Dûlkarnaino* te percontabuntur“ ostendit, Muhammedem ejus argumentum a Judaeis vel Christianis (quas inter duas religiones in *Kurâno* non semper accurate discernitur) cognovisse.

Id sentientibus plane consentaneum nobis esse videtur, vallo *Jâgûg* et *Mâgûg* exstructo in *Kurâno* Messiani quiddam admixtum esse, simulque vaticinium, hoc vallum aliquando a Deo, quum ea, quae praedixerit, evenerint (i. e. quum judicium novissimum appropinquaret), in pulverem redactum iri. *Dûlkarnainus* Messiae speciem nullo modo prae se fert — ut *Redslob* et *Beer* opinantur, eam ob rem *Dûlkarnainum* *Cyrum* aut *Judaeorum* *Messiam* judicantes — solum ejus opus, vallum *Magog*, judicii novissimi tempore in genus humanum vim exerciturum esse narratur, cui rei descriptionem extremi judicii omniumque rerum, quae simul accidant, adjungi non mirum est. Difficultates, quae inde de *Alexandri* ac *Dûlkarnaini* unitate oriuntur, ita etiam omnes fere remotae sunt.¹⁾

¹⁾ Exstructio valli contra Gog et Magog facti uberrime in carmine Syriaco de Alexandro, quod scripsit *Môr Yakûb* (Gedicht vom gläubigen Könige Alexandrus) tractatur, ubi Alexander semper pius rex Alexandrus nuncupatur. De vallo aliquando prolapsuro loci Biblici (e *Jeremia*, *Ezechiele*, *Apocalypsi*) adferuntur. Cognoscitur longa illa narratione, qua utitur in exstruktionem describenda et vaticinio de ruina valli *Ogûg* et *Mogûg* praedicando, christianam ipsam fabulam hac materia libenter usam esse, et hanc quidem narrationem Orientis Christianis excultam deberi verisimile esse. Nec non in manuscripto Syriaco aliquot abhinc annis a *Perkins* invento valli *Magog* aedificatio diffuse narratur. (*Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges.* IX. 1. 1.)

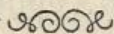
Age denique nomen Dŭlkarnaini, quod idem valere atque Alexandri M. cognovimus, explicemus.¹⁾ Quas Arabum et Persarum scriptores de hoc nomine proponunt explicationes ex parte a nobis jam adlatas, quum nihil aliud sint, quam merae nugae, merito omitti possunt. Recentiorum hominum doctorum Graf (Zeitschrift d. deutsch. morgenl. Ges. VIII. 447) perquam ingeniosam et perspicuam explicationem dedit censens, Alexandro nomen Dŭlkarnaini, i. e. bicornis, propterea inditum esse, quod saepenumero Ammonis dei more vestitum cornibusque, qualia deus gerebat, insignem se praeberit. Quae interpretatio non mera conjectura nititur, sed potius ex historia constat, Alexandrum, qui summopere studebat, ut apud Aegyptios filius Jovis Ammonis haberetur, nonnumquam se cornigerum exhibendum curavisse, etiam nummi nobis servati sunt, in quibus Alexander arietis cornua gerens exhibetur; immo in Ptolemaeorum aetatis nummis caput Jovis Ammonis arietis cornibus ornatum cernimus. Sed quamquam eo effici potuit, ut Alexander bicornis fingeretur, tamen haec interpretatio non omni ex parte sufficit, quum inde nondum eluceat, cur Muhammedes non potius nomine Dŭlkarnaini tamquam cognomine Alexandri usus sit, neque eum, ut plerique Arabum Persarumque scriptores faciunt, Iskendum Dŭlkarnainum nuncuparit. Si, quod ex rebus supra dictis vix dubitari potest, Muhammedes in cap. duodevicesimo de rebus Alexandri exponere voluit, nomen etiam viri repetere debebat, de quo fama jamdudum in Arabiam perlata erat, cujusque nomini multae fabulae erant admixtae. Proprium magni Macedonis nomen Muhammedi ignotum fuisse non potuit, attamen si omisit, non sine certa causa id fecisse putandus est. Quae causa inde petenda esse mihi videtur, quod in sacro codice, ubi de Alexandro tamquam de animali verba fiunt, nomen ejus desideratur. Danielis enim (cap. 8) visio describitur, in qua bicornem arietem אֵיל בַּעַל הַקַּרְנִים omnibus

¹⁾ Ad grammaticam hujus vocis explicationem adhuc non adii, quod tum demum hanc gravem veramque esse se praebituram judicavi, quum ante probatum sit, quis sit, de quo hoc nomen dictum inveniat. Nam quae de Dŭlkarnaino narrantur, tantum ad Alexandrum referenda esse, nisi antea esset demonstratum, quamvis exploratum esset, nomen Dŭlkarnaini optime in Alexandrum convenire, non possemus adduci, ut hos duo eundem significare statueremus.

animalibus prostratis ad postremum cum hirco unicorni צִפִּיר הָעוֹיִם וְקָרְן הַזֶּהוּ בֵּן עֵינָיו certantem inferiorem videt.

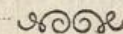
Quae visio in eodem capite ita illustratur: sub bicorni ariete Medo-persicos reges, sub unicorni hirco Graecum regem esse intelligendum, qui Persis devictis quatuor nova regna conditurus sit. Hic codicis sacri locus jam antiquissimis temporibus de Alexandri tempore erat explicatus, qui ipse צִפִּיר הָעוֹיִם, Persarum regem Darium Codomannum אֵיל בַּעַל הַקַּרְנִים, cui usque ad id tempus nemo resistere potuerat, superavit. Pseudo-Josephus memoriae prodit (II, 17) Alexandrum, quum Hierosolymam venisset et sacerdotem rogasset, num expeditio contra Darium suscepta bene esset cessura, responsum bonum tulisse, monitumque esse, ut bono esset animo; nam in Danielis libro jam esse praedicatum, ipsum de Persarum rege victoriam reportaturum. וַיָּבֹא לִפְנֵי אֵל סֵפֶר דְּנִיָּאל וַיִּקְרָא בּוֹ וַיִּרְאֶהוּ אֵת הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר כָּתוּב בּוֹ עַל דְּבַר הָאֵיל וְעַל דְּבַר צִפִּיר הָעוֹיִם, וַיֹּאמֶר הִכְתֵּן אֶל הַמֶּלֶךְ אֵתֵּהּ הוּא הַצִּפִּיר הָעוֹיִם Adlatus ei fuit liber Danielis, ubi locus de ariete bicorni et de hirco unicorni legebatur. Quo facto sacerdos regi: Proficiscere, inquit, victoria fretus, nam tu es ille hircus unicornis et Darius bicornis aries, quem prosternes et regno privabis.“ (Similia referunt etiam Samaritani.) Muhammedes per Judaeos doctus, in litteris divinis de Alexandro quasi de hirco mentionem fieri, quum ipse eas legere nequiret, facile fieri poterat, ut duo haud admodum inter se diversa animalia, unicornem hircum et bicornem arietem, confunderet et hunc Graecorum regem esse opinaretur. Tales permutationes erroresque in nominibus biblicis saepe in Kŭrāno inveniuntur, ex Muhammedis ignorantia profectae, qui omnes biblicas aut e Bibliis petitas narrationes memoriter litteris consignandas curavit. Reperiuntur, ut e multis exemplis, quae ejus rei proferri possunt, pauca tantum afferamus, in undevicesimo, i. e. in eo cap., quod ipsam narrationem de rebus gestis Dŭlkarnaini sequitur, duo ejusmodi graves errores, qui nonnisi Muhammedis inscitia explicari queunt. Zachariae enim, a Domino filium petenti, responsum esse narrat, ipsum esse filium adepturum, qui Joannes esset appellandus لَمْ تَجْعَلْ لَهُ (يَا حَبِيبِي), quod nomen nullidum antea fuerit inditum. מִן قִבְלָא סַמְיָא. Atqui hoc nomen jam diversis locis Sacrae Scripturae

occurrit, velut in altero libro Regum 25, 23, in priore Chronicorum libro 3, 15., Esrae 10, 28., Nehemiae 40, 8. — Ineptius etiam Muhammedes Mariam, matrem Jesu, cum Mirjam in Pentateucho commemorata confundens Aronis sororem appellat, frustra-que Kūrāni interpretes summam operam dantes, ut tollant hunc anachronismum, eam ob causam omnes, quae excogitari possunt, emittunt conjecturas, ne haec prophetae verba omni sensu carere videantur. Prae his gravibus erroribus in verbis אֵיל בַּעַל הַקֶּרְנִים cum צִפִּיר הָעוֹיִם confusis nihil nisi leve erratum invenimus; quam obrem ita nomen Dūlkarnaini ortum statuere non possumus dubitare. Constat enim Muhammedis morem esse, Biblica nomina insolito atque inaudito modo degenerandi, ut saepe nescias, quocum tibi agendum sit (velut Jonas propheta, qui a pisce devoratus sit, ذُو الْاَنْثُون nominatur). Quo minus de Alexandro, qui in litteris divinis ipsis nonnisi imagine expressus est, mirari fas est, quod non proprium nomen Iskendri, sed cognomen tantum Dūlkarnaini in Kūrāno reperimus. Secundum Graffi autem interpretationem, qui hoc nomen a codice sacro petatum negat, mirum omnino esset, a Muhammede non proprium nomen Iskendri cognomini additum esse, quum homines, qui non sunt Biblici, in Kūrāno semper soleant vero nomine appellari.

Theses.

1. Judaeorum et Persarum fabulae alterae ad alteras plurimum valuerunt.
2. In libro Ezech. cap. 27, 11 pro וְגַם מְדִינָה legendum est וְגַם מְדִינָה.
3. Arabes et Syri singulorum hebdomadis dierum significationem a Judaeis deprompserunt.
4. Fieri non potest, ut Orientalium scripta philosophica medii aevi intelligat, qui Aristotelis ethicam non percepit.
5. Injuriae a permultis rerum scriptoribus Bar Kosibae illatae nequaquam sunt probandae.
6. Spinozae ethica e totius systematis nexu non sequitur.
7. Disciplinas philosophorum Graecorum ex Orientalium litteris haustas non esse contendo.

Vita.

Natus sum Heinemannus Vogelstein, fidei veteri addictus, Id. Febr. h. s. XLI. Lage in oppido principatus Lippiensis, patre Israele, matre Julia e gente Adler, qui dilectissimi parentes ut per longum adhuc tempus incolumes mihi servantur, ex intimo pectore oro. Primis litterarum elementis in schola patriae urbis imbutus gymnasium Leopoldinum, quod in urbe Detmold eo tempore sub auspiciis doctissimi Berthold florebat, adii. Maturitatis testimonio instructus ad hanc me contuli almam literarum universitatem Viadrinam et ab ill. Friedlieb t. t. Rectore magnifico civium academicorum numero adscriptus, apud ill. Grube, ordinis Philosophorum tunc decanum, nomen professus sum.

Per novem semestres scholis interfui orientalibus, philosophicis, historicis, philologicis, quas habuerunt V. V. Ill. Bernays, Braniss, Magnus, Oginsky, Roepell, Schmoelders, Stenzler, Westphal. Simul vero in Seminario Theologiae Judaicae, sub auspiciis directoris ill. Frankel florente, scholis theologicis, quas habuerunt praeter virum illum illustrissimum viri doctissimi Bernays, Graetz, Joel, Zuckermann, operam navavi. Quibus omnibus viris ex animi sententia gratias quam maximas ago.

